

1915. Izhaja dvakrat na mesec. *Seš. 6.*

SVETOVNA VOJSKA

Avstrija • Rusija

Vsebina: Danklova in Auffenbergova armada. - O bojih Danklove armade. - O bojih pri Lublinu. - K bojem pri Zamoscu. - Vojaško pismo iz Ruske Poljske. - Pripovedovanje češkega častnika. - Bitka v vzhodni Galiciji. - Prva bitka za Lvov. - Podrobnosti iz prvih bojev krog Lvova: I. Ivan Benedičič pripoveduje. II. Dogodljaji slovenskega vojaka na severnem bojišču. III. Iz bojev tretjega vojnega zbora. IV. Boj v Galiciji. - Druga bitka za Lvov. - Podrobnosti iz bojev: I. Lvov. II. Nezmagljiva hrabrost in najnesebičnejša požrtvovalnost. III. Iz boja za vas Skwarzawo. IV. Kako so Lvov izpraznili. V. Kako so rešili 1200 Lvovskih ranjencev. VI. Iz boja slovenskih lovcev v Galiciji. VII. Pri Grodeku. - Črtice.

Urejuje Ivan Podlesnik  Založila Katoliška Bukvarna

Cena 60 vin., četrtletna naročnina (6 sešitkov) 3 krone.

Danklova in Auffenbergova armada.



sešitku št. 2 smo opisali prve boje, ki jih je imela avstrijska armada z rusko. Natančno smo opisali razvitek levega krila (Danklova armada) in srednjega (Auffenbergova armada). Ti dve armadi sta bili zmagoslavni v bojih pri Krasniku (Dankl) in pri Zamoscu (Auffenberg).

Ako pogledamo zemljevid, ki je objavljen v 2. sešitku, vidimo, da je dne 30. avgusta stala avstrijska armada nasproti ruski v sledečem redu:

1. Levo krilo, armada generala Dankla, pred Lublinom.

2. Srednje krilo, armada generala Auffenberga, pri Zamoscu. Ta armada je bila razdeljena sledeče: levo čete pod poveljstvom Puhalla, sredi čete pod poveljstvom Auffenberga, desno čete desnega krila celotne armade pod poveljstvom Böröwitscha in nadvojvode Jožefa Ferdinanda. Onstran Zamosca je stala ruska armada pod poveljstvom Plehweja.

3. Desno krilo, armada nadvojvode Jožefa Ferdinanda, je bila tiste dni razdeljena od Komarova (glej prejšnjo točko) čez Rawarusko, Zolkiew do Lvova. Nji nasproti je prodirala ena ruska armada iz Sokala; druga, pod poveljstvom Ruskyja, iz Brodyja; tretja, pod poveljstvom Brussilowa, čez Tarnopol. Cilj vseh teh treh ruskih armad je bil Lvov.

To je bilo stanje dne 30. avgusta.

Kako sta armadi Dankla in Auffenberga prišli v to stanje, smo že opisali. Kako pa se je razvila od početka armada nadvojvode Jožefa Ferdinanda, v kateri se nahaja tudi naš 3. armadni zbor, to bomo popisali sedaj.

Prej pa še nekaj podrobnosti iz bojev Danklove in Auffenbergove armade.

O bojih Danklove armade.

»Nowa Reforma« je objavila poročilo nekega ranjenega vojaka Danklove armade, ki je izvajal: Ko smo prodirali, smo se morali ponovno hudo vojskovati. Marširali smo skozi zapuščene vasi. Manjkalo nam je vode. V neki vasi smo dobili pitno vodo in smo se utaborili. Na vse strani smo se s stražami zavarovali. Konserve smo varovali in smo se preživljali s krompirjem, ki smo ga izkopali na polju in ki smo ga pekli. Noč je bila mirna. Ko se je pa pričelo žariti, so nas alarmirali. Neka kavalerijska patrulja se je namreč vrnila in poročala, da se približuje sovražnik. Takoj smo se razvili v vojne čete, a popolnoma odprto polje ni nudilo nikakih pokritih postojank. Medtem so pričeli že ruski topovi grmeti. Sovražnik je stal zelo ugodno na nekem griču. Naši stotniki je bilo ukazano, da naj se v boljše postojanke umakne, a povelje sem s še devetimi vojaki preslišal in naenkrat smo stali osamljeni. Naš desetenik nam je ukazal, da naj ne streljamo in da naj se vležemo. Ležali smo na krompirjevi njivi. Čez naše glave so žvižgale granate. Od nas ni bil nihče zadet. Kar zagledamo 60 kozakov, ki jezde naravnost proti nam. V nevarnosti smo, da nas poteptajo podkve konj. Naš desetenik zdaj ukaže: ogenj! Pričnemo streljati. Več kozakov pade s konj, ostali beže proti bližnjemu gozdu, kjer jih sprejme naša pehota in vse pobije. Ko vidimo, da je polje prosto, se plazimo proti gozdu, kjer zadenemo kmalu na svoje dobro krite vojne čete, ki jih prične nenadoma obsipavati hud ogenj granat. Mož, ki je stal poleg mene, je bil raztrgan v kose, kmalu nato je granata razdrobila mojo desno roko. Puško izpustim in letim v smeri, kjer upam, da dobim našo sanitetno kolono. Pridem v vas, ki gori. Povsod leže mrtva trupla kmetov, žen in otrok. Končno pridem z drugimi ranjenci do sanitetnega voza.

O boju pri Lublinu.

Ranjenci, ki so jih iz bojov pri Lublinu pripeljali, so pripovedovali soglasno, da so Rusi v okolici Krasnika, Lublina in drugod že nekaj dni po umoru v Sarajevu z največjo naglico popravljali že dolgo časa zgrajene strelske jarke iz betona. Kopati je moralo tudi prebivalstvo. Strelske jarke so pomnožili in vozili neprestano municijo. Artiljerija in tren sta morala premagati velikanske težave. Ker ni cest, so morali voziti po širnih peščenih planotah in po polju. Napredovali smo le počasi. V obširnih gozdih poznajo Rusi seveda vsako stezo in postojanke, ki so jih tam zavzeli, so take, da jih je bilo mogoče iz njih le z velikimi žrtvami pregnati. V bojnem okolišču so vaščani zapustili vasi in se umaknili v podzemne dupline v gozdih. Živino so kozaki vso odgnali in so tudi več vasi popolnoma požgali. Oplenili in požgali so tudi graščine.

K bojem pri Zamoscu.

Neki vojak, ki je bil ranjen v boju pri Zamoscu, je pripovedoval: Ob zvokih godbe in veselem vriskanju domačega prebivalstva smo prekoračili mejo in stopili na rusko-poljska tla. Kolikor daleč je seglo oko, se nam je nudila slika opustošenih pokrajin. Povsod so bile vasi požgane. Umikajoči se Rusi so na svojem potu vse uničili, karkoli bi moglo nuditi Avstrijcem kako korist. Končno smo po celodnevem napornem maršu dosegli malo vasico, katere poljsko prebivalstvo nas je z glasno radostjo pozdravilo. Smatrali so nas za rešitelje izpod stoletnega ruskega barbarkega gospodarstva. Ruski občinski predstojnik je bil ob prvi vesti, da se bližajo Avstrijci, pobegnil, da bi obvestil kozake o našem prihodu, kakor so trdili vaščani. Naš poveljnik je nato pozval prebivalstvo, da si izvoli novega občinskega predstojnika, kateremu so se potem obrazložili predpisi vojnega prava. Nato smo se odpravili dalje. Komaj smo prehodili par kilometrov, so naše patrulje prinesle obvestila, da se bližajo kozaki z infanterijo in strojnimi puškami. Z veliko previdnostjo smo se premikali dalje, ko smo nenadoma na nekem gričku opazili več kozakov. Tudi oni so nas morali opaziti, ker so

takoj zopet izginili. Kmalu nato smo dobili povelje, da se razpostavimo v redko vrsto in se pomikamo dalje. Tako smo korakali naprej še kaka dva kilometra. Sedaj so naše izposlane patrulje javile, da se je sovražnik razdelil v tri skupine, nedvomno z namenom, da nam pride v bok in nas spravi v navzkrižni ogenj. Nato je naš poveljnik ukazal, da se naše strojne puške skrijejo v bližnjem grmovju, ob obeh straneh pa se postavijo čete v redkih vrstah. Teh odredb Rusi niso opazili. Sovražnik se je vedno hitreje bližal našim postojankam, da bi izvršil napad. Kmalu nato so Rusi otvorili ogenj na nas, ki pa med nami ni napravil mnogo škode. Ko so končno kozaki udrli naprej, je dal naš stotnik povelje za ogenj iz strojnih pušk. Kakor toča so se vsule krogle na sovražnika, katerih najbrže niti eden ni ostal živ. Nato je ruska pehota pometala puške proč in se začela v divjem begu umikati. Mi smo Ruse zasledovali in jih več sto ujeli ter zaplenili veliko pušk in tri strojne puške. Nato smo prodirali naprej do mesta Sovražnik je mesto z vsemi silami branil; vsak strelski jarek krog mesta smo morali vzeti z naskokom. Našim bajonetnim naskokom se Rusi niso mogli ustavljati ter so se počasi, a trajno umikali. Končno, po večurnem ljutem boju so bili Rusi pregnani. Na nadaljnjem maršu smo morali opetovano odbijati kozaške napade, ki smo jih vselej pogнали nazaj, ki so se pa vkljub znatnim izgubam vedno iznova pojavljali. Po enodnevem maršu smo dobili povelje, da se ustavimo. Izkopali smo okope, ker so v bližini jezdarili kozaki, da se odpočijemo. Komaj smo bili z delom gotovi, ko je sovražnik začel obstreljevati našo postojanko. Položaj se je zdel kritičen, sovražnika ni bilo videti, ker je bil dobro zakrit. Preostajalo ni drugega, nego preiti k naskoku; s hura-klici smo planili naprej. Kmalu je posegla vmes tudi naša artiljerija, ki je napravila med Rusi strahovita opustošenja. Noben strel ni zgrešil, in čim dalje smo prodirali, toliko večje gomile mrtvih sovražnikov smo srečavali. Rusi so v divjem strahu bežali na vse strani. Veliko sovražnikov smo tudi ujeli. Šrapneli naše artiljerije so pregnali sovražnika iz okopov in ko je sovražnik uvidel, da je vsak nadaljnji boj brezuspešen, se je vdal,

ne da bi čakal našega bajonetnega napada. Mnogo ruskih vojakov se je vrglo na tla in nas s povzdignjenimi rokami prosilo za milost — v imenu »slovanskega bratstva«! V tem boju smo ujeli skoro 2000 ujetnikov in zaplenili velike množine vojnega materiala: pušk, topov z vprego vred itd. Po teh trdih bojih, v katerih smo tudi mi imeli nemale izgube, nam je bil dovoljen poldnevni počitek. Med našimi večdnevnimi boji so opetovano prihajale vesti, da se pri Zamoscu bje ljut boj. Ko so sedaj iznova in s precejšnjo gotovostjo dospela taka poročila, se je naša divizija odpravila na pot in korakala proti Zamoscu; tudi topot so nas neprestano vznemirjali kozaki oddelki, katerih naskoke smo vselej odbili in jim prizadeli velike izgube. Skupaj z več drugimi divizijami smo prišli na pomoč avstrijskim četam pri Zamoscu, ki so se junaško bile proti mnogo močnejšemu sovražniku. Seveda je bil naš marš na peščenih tleh silno težaven ter sta mogla zlasti artiljerija in tren le počasi naprej. Že oddaleč smo slišali težko grmenje topov, v daljavi smo videli oblake dima, zvečer pa nam je zažarelo nasproti neizmerno ognjeno morje. Rusi so namreč zažgali gozdove, da bi preprečili naše napredovanje pri Zamoscu. Mi smo kljub temu hiteli dalje in kmalu smo bili blizu Zamosca. Drugo jutro smo, ko smo se združili z ondi bojujočimi se četami, posegli v bojni metež in s skupnimi močmi Ruse potolkli. Vendar se je velikemu delu sovražnikov posrečilo izmuzniti se iz našega objema in se vreči na naš tren. V tem trenutku je prišla na pomoč naša konjenica in pregnala sovražnika, ki se je v begu umaknil. Tu sem bil ranjen in prenešen v lazaret, ki so ga večkrat ogrožali kozaki.

Vojaško pismo iz Ruske Poljske.

Češka »Rovnost« v Brunu je priobčila naslednje pismo nekega vojaka:

Nastanili smo se v neki opekarni za Krakovom, še na avstrijskih tleh, in krasno spali na sveži slami. Drugo jutro smo zgodaj vstali in se odpravili dalje; korakali smo le počasi, ker je bila pot silno slaba. Za nami so šli vozovi z moko, rižem, sladkorjem, živino itd. Ko smo prekoračili

zadnjo črto našega ozemlja, smo našli čez cesto napeto debelo verigo, na levi stražnica, takoj za mejo pa velika, lepa, enonadstropna hiša z balkonom. Tu je bil nastanjen ruski carinski urad. Celo prvo nadstropje s 15 okni je služilo za stanovanje uradnemu ravnatelju. Le-ta je prejšnjo noč s kozaskim škadronom vred, čigar vojašnica se nahaja nasproti carinskemu uradu, pobežnil in vzel s seboj vse dragocenosti in denar. Kozasko vojašnico je tvorilo kakih 15 barak in hiša za polkovnikovo stanovanje. V tem smo našli zaklenjeno železno blagajno, katero smo odprli z največjo previdnostjo, ker smo se bali kake bombe ali peklenškega stroja. Strah je bil odveč, ker so lopovi blagajno nabasali samo s — senom. Nato smo korakali skozi bližnjo vas. Prebivalci so nas prijazno pozdravljali, zlasti mladina. Pred nami je bil nameščen v vasi kozaski škadron, krog 150 mož. Kozaki živili in drugih potrebščin ali sploh niso plačevali ali pa le neredno in ker je bila tudi ruska carina v Avstrijo silno visoka, zato so kmetje namesto v bližnji Krakov vozili svoje pridelke par dni daleč v Varšavo. Sedaj je drugače. Avstrijsko vojaštvo vse točno in pošteno plača in je z vsakim vljudno. Kmetje vozijo sedaj vsak dan na krakovski trg razne pridelke in prodajajo jajca po štiri za 20 vinarjev, mleko po 22 vinarjev liter in meso po 1 K 10 vin. kilogram; pivo stane le 22 vinarjev liter. Saj je avstrijska užitnina za več nego polovico nižja nego ruska, zato Poljaki tudi iz gospodarskih vzrokov z največjim zanimanjem in veseljem bero avstrijske proklamacije, ki so nabite po cestnih vogalih po mestih in vaseh. Trumoma hodijo ljudje v Krakov kupovat in prodajat. Poljsko sovražstvo do Rusov je nepopisno. Vsak dan gredo mimo nas patrolje z ujetimi kozaki; pred kratkim jih je šlo 300. Kozaki napravljajo vtis, kakor da so morali stradati. Naši vojaki so pa izborni preskrbljeni, tako da se človek niti ne domisli, da je v vojni.

Pripovedovanje češkega častnika.

»Pijeva korespondenca« je objavila naslednje pismo nekega češkega častnika:

16. avgusta. Včeraj popoldne ob štirih je zaoril gromovit hura. Bilo je veselje

slišati — kajti sedaj smo v Rusiji. Rusov je na vseh straneh dovolj kakor muh, toda mi se ne damo oplasiti. Sedaj že tudi vemo, kaj so granate. Bil je prvi boj našega do zadnjega moža složnega polka. Rusi so se umaknili 18 km nazaj, nato so se pa zopet pokazali. Spravili smo se z bajonetom nadnje. Kako nam je ta dan teknilo kosilo (ob tričetrt na dvanajst ponoči), prvo na ruskih tleh.

19. avgusta. Z opisovanjem je križ v vojni. Tako težko je iskati naslovljenca na bojnem polju. Vedno smo na poti. Če se kdo pripelje za nami na kraj, kjer smo bili zvečer, nas zjutraj že ne najde več. Časih je opolnoči »tih alarm« — odpravimo se naprej. Z alarmom ni nobene težave, vstaneš in greš, kajti vsak je popolnoma oblečen in vsak hip pripravljen. Teden dni že nisem sezul čevljev in odložil sablje. V vsej naglici pišem tu in tam kako karto; šele danes pričem s tem pismom, o katerem pa ne vem, če ga bom mogel končati. Nakratko hočem opisati, kaj se je doslej zgodilo. Zaenkrat so se vršili le majhni boji. 9. avgusta smo prvič zadeli na sovražnika. To ni bilo na naših tleh, in topot je bilo tudi prvič, da je domobranstvo prišlo v ogenj. Vesel sem, da je bil moj polk. Iz naših vrst so padle tudi prve žrtve: en major in en nadporočnik sta bila težko ranjena, nekaj naših vojakov je padlo. Marsikdo je bil ranjen. Kroglice, šrapneli, sablje, cepini — vsakega nekaj. Ponosni so lahko. Nadporočnik bo k sreči popolnoma ozdravel in tudi major ni smrtno varno ranjen. Skozi sedem ur je ena sama stotnija vzdržala napad celega bataljona z dvema strojnima puškama, kozaki škadronom in štirimi do petimi topovi, dokler ni noč napravila konec nadaljnjemu boju. In od tedaj se vsak dan ponavljajo spopadi posameznih stotnij s sovražnikom. Šele 15. avgusta se je zopet združil cel polk in pridružil se mu je še en bataljon nekega drugega polka, kakor tudi ena baterija in en škadron dragoncev.

Tako smo prekoračili mejo. In ko smo svoj gromoviti hura poslali sovražniku v pozdrav, se je mešalo vanj prasketanje prvih strellov. Ob 4. uri so trčile predstraže druga ob drugo. Hitro in elastično kakor na vežbališču so nastopili naši vojaki, da se je človeku smejalo srce. V tem

hipu sem bil ordonančni častnik pri štabu, ker nisem imel drugega opravila; malo prej sem se namreč s svojimi pionirji vrnil z dela in ljudje so dobili vrlo zaslužen počitek. Naši prejšnji delni spopadi so bili obrnjeni proti sovražni artiljeriji, medtem ko smo bili mi brez nje; to pa ne vzpodbuja ravno k prodiranju, ako slišiš brneti sovražne granate, ki na naši strani ne dobe odgovora. Šele 15. avgusta so tudi na naši strani izpregovorili topovi. Naš polkovnik je ukazal, da se postavijo v ogenj. Tedaj prileti od baterije častnik, češ, trenutno ni mogoče, naš položaj ni dovolj varen in sovražnika ni videti. »Dve salvi v vzpodbudo!« je poveljeval polkovnik. In takoj je zagrmela prva in potem še druga, tretja...

Za hip se je zdelo, kakor bi se boj nikamor ne ganil. Potem pa se je na desnem krilu dvignil vesel hura in se raztegnil do levega krila. Vse je drlo naprej. Tla so močvirna, le ena suha pot pelje skozi, toda nihče ne pazi na to. Rusi niso dolgo vzdržali, naši so jih začeli preganjati. Kozaki so se žrtvovali, mrgoleli so pred našimi vrstami. Pa sedaj sovražniku nič več ne pomaža. Na cesti je še vse v gostem klopčiču, ki se pa kmalu razplete. Že se jezim, da moj pionirski oddelek počiva. Toda komaj zaslišijo moji ljudje »hura«, že priteče desetnik in pravi: »Mi hočemo biti tudi zraven!« »Torej naprej!« odvrnem jaz in tečem z njimi. Prišli smo še k najboljšemu o pravem času, prodrli do mesta in skozi, in preden je padel mrak, ni bilo daleč naokrog nobenega živega sovražnika več. To je bil prvi boj. Od tedaj nimamo nobenega miru. Vedno le manjši boji, a resni dovolj, da nas neprestano drže na nogah. V dveh do treh dneh bomo imeli najbrže več opraviti.

Za nas je stvar slabša nego za varšavsko armado. Saj je ona v lastni deželi, na nas pa streljajo tudi iz hiš. Vsako hišo, iz katere se strelja, zažgemo; a kaj to pomaža, ko je pa izdajalska krogla že izvršila svoj posel. Tudi jaz imam v tem oziru nekaj izkušenj. Ko smo zavzeli prvo mesto, me je poslal polkovnik s poveljem k stotnijam v ospredju. Ko sem se ponoči vračal, sta padla proti meni dva strela — eden iz lekarne, na kateri je bilo znamenje Rdečega križa, drugi pa iz neke majhne

hišice. Lekarnarja sem odvedel s seboj, hišico smo zažgali. Naslednji dan, ko sem v spremstvu dveh ulancev jezdil s povešljem k nekemu detaširanemu bataljonu, je v neki vasi, skozi katero je šele pred dvema urama korakal naš bataljon, zopet padel strel proti meni. Radi nujnosti povelja smo morali zaenkrat opustiti preiskavo; ko smo se vračali, ni bilo žive duše več v celi vasi!

Bitka v vzhodni Galiciji. Prva bitka za Lvov.

Vsled zmagoslavnega prodiranja armad Dankla in Auffenberga je celotna avstrijska frontna črta izpeljala prejšnje pomikanje proti levici in s tem prvotno zahodno-vzhodno smer premenila v severno-južno črto. Ravno nasprotno kot nemška armada v Franciji. Osrednjo premikalno točko cele te črte je tvoril kraj krog Lvova. Branilci te osrednje točke so imeli zelo težavno nalogo. Pomisliti moramo, da je bila vrsta naše celokupne armade proti Rusom dolga koncem meseca avgusta od Krakova do Novosielice tam doli ob rumunski meji. Pogled na zemljevid nam to dolgotrajnost pojasni. Lvov je bil središče te dolge črte. Po osem dnevnih ljutih bojih so se morale avstrijske čete pomakniti nazaj in popustiti sovražniku glavno mesto Galicije, Lvov. Za ta uspeh, katerega se ne da tajiti, se imajo zahvaliti Rusi le njih premoči. S tem uspehom pa je bil oslabšan tudi uspeh, ki sta ga priborili armadi generalov Dankla in Auffenberga. Razmerje na vzhodno-gališkem bojnem polju med avstrijsko in rusko armado je bilo 3 : 8, enako razmerje med Nemci in Rusi ob mazurskih jezerih. Premoč Rusov se je poznala zlasti pri njih artiljeriji. Rusi niso imeli seboj samo veliko število, temveč tudi zelo težke topove. Njih general artiljerije Iwanow je razumel tudi izvrstno svoje 15 cm poljske havbice postaviti na prave kraje. Toči teh topov so se morale tanke avstrijske vrste povsod umakniti, čeprav so vztrajno in junaško do zadnjih trenutkov stale na svojih postojankah.

Da pa so se v tem peklenškem ognju sploh mogli biti, da so korak za korakom prepuščali domačo zemljo sovražniku, da

so cel teden vztrajali ob divjem navalu ruske premoči, da so se končno v najlepšem redu, ne da bi jih sovražnik zasledoval, umaknili — to vse dokazuje, da imajo avstrijski vojaki jeklene mišice, neizmerno močne kite in srca, polna levjega poguma.

Da pa smo pravični, moramo priznati, da so bili tudi Rusi zelo spretno vodeni. Kot mojstrsko delo vojne umetnosti se mora imenovati premaknitev njih moči od južne proti severni fronti tekom tridnevnega odmora začetkom meseca septembra. Tudi zaslužijo priznanje za njih premikanje skozi celo vrsto rečnih dolin.

Dne 21. avgusta so prekoračili Rusi mejno reko Zburcz, že 23. pa Sereth in 25. Strypo; 27. Zlato Lipo in 30. Gniola Lipo. Pri teh prehodih so si osvojili zelo važna mesta Brody, Tarnopol, Zloczow in Brzezany. V polukrogu so mogli začeti napadati armado, ki je stala krog Lvova.

Bojno polje krog Lvova je vsled mnogih smrečnih gozdov izvrstno služilo bližajočemu se sovražniku. Med Lvovom in Rawaruskó se razprostira visoka planjava, južno pri Grodeku pa leže mala jezera in močvirja.

Dolgo trajajoči boji krog Lvova so nudili Rusom priliko pokazati, kaj so se v vojski z Japonci naučili. To je bilo: 1. hitro napravljanje zakopnih jarkov in njih utrditev ponoči, 2. delni napadi s premočjo proti občutnim spoznanim točkam avstrijske fronte, 3. poizkusi, naše čete povsod vznemirjati, se jim vedno bolj bližati in jih končno počasi napasti. Našim četam pa se je poznalo, da niso navajene na počasne in dolgotrajne boje, zato so se v goreči nestrpnosti mnogokrat preveč približale sovražniku in bile zapeljane do izgub polnih sunkov naprej. Rusom pa je pri vsem tem ravno dobro služila njih premoč. Njih taktika pa je bila splošno surovo enostavna: zadušili so naravnost nasprotnika s svojo premočjo na ljudeh in topovih. Vse junaštvo številno manjših naših vrst ni nasproti tem ogromnim navalom nič pomagalo. Na ljudi se ni oziralo in tudi velikanske izgube niso mogle zadrževati počasnega, toda sigurnega prodiranja Rusov. Če je bil en polk na ruski strani uničen, kot bi bil pometen z zemlje, je stal na njegovem mestu takoj drugi kot bi prilezel iz zemlje. Avstrijski polki se niso umak-

nil čisto prej, nego da je padel zadnji mož. Tako n. pr. je strojno-puškini oddelek 9. domobranskega polka izgubil zadnjega moža. Oberst tega polka, Reyl Lhanisch, ki je bil dvakrat ranjen, se je priplazil sam do nepokvarjene strojne puške in streljal toliko časa, da je padel sam, ranjen na vratu od šrapnela. Neka divizija topničarjev je dobila povelje, da naj gre čez neko močvirje in naj na drugi strani zavzame strelsko postojanko v kritje umikanja. Oberstu se je to vratolomno podvzetje zdelo nemogoče izpeljivo in prosil je, da naj se mu pošlje povelje pismeno. Šele ko je dobil pismeno povelje, se je odpravil na pot. Strašna žalost se je odigrala. Topovi so se začeli globlje in globlje udirati v močvirje, moške so do trebuha stali v močvirju, toda od zadnjega trenutka so splovali svojo dolžnost in streljali, dokler so gledali še gornji deli topov iz požrešnega močvirja. Potem pa so pridrli Rusi in vse posekali. Topov pa niso dobili, ker jih ni bilo mogoče privleči iz močvirja.

Rusi so se hvalili, da so dobili v bitki pri Lvovu ogromen plen. Toda v očigled temu, da se je umikanje avstrijske armade pravilno vršilo in da Rusi umikajočih niso zasledovali, se o bogatem plenu skoraj ne more govoriti. Da so morali naši pustiti nekatere topove, in da so zajeli posamezne majhne in razkropljene oddelke, to še ni tako velik plen.

Odločitev prve bitke pri Lvovu je padla s tem, da se je ruskemu generalu Brussilowu posrečilo zavzeti Halicz, južno od Lvova, in s tem poseči za lvovsko armado. Pri Nikolajewu se je bil velik in trdovraten boj. Vsled tega so bili Avstrijci v nevarnosti, da bo njih naravna črta za umaknitev, Grodek — Przemysl, ogrožena in da bodo avstrijske armade na tej črti zmešane in prepodene.

V teh razmerah je dal avstrijski generalni štab v noči med 2. in 3. septembrom povelje, da naj se Lvov brez boja prepusti sovražniku. Brezmišlno bi bilo pustiti, da bi sovražnik lepo, neutrujeno mesto razdeljal z ognjem iz topov. Povelje o izpraznitvi Lvova je pa vsekakor vplivalo presenetljivo, ker samo dva vlaka sta mogla še odpeljati. V teh so zbežali tisti prebivalci Lvova, katerim je grozila nevarnost, da jih bodo Rusi radi njih političnega delovanja

odpeljali v ujetništvo. Med njimi je bil mestni župan Neumann, ki si je pridobil zlasti mnogo zaslug s tem, da je poklical v življenje poljske legionarje. Nemogoče pa je bilo pregovoriti škofa grofa Szeptyckija, da bi bežal. Rusi so ga po zavzetju mesta odpeljali v notranjo Rusijo. Velike zaloge živil so se morale pustiti v Lvovu.

Izdajalstvo je igralo takrat velikansko vlogo. Avstrijske čete so pri odhodu ustrelile mnogo špionov, med njimi tudi kot največ krivega poveljnika postaje Redlna, brata znanega obersta Redlna iz Prage. Očitano se mu je, da je obveščal Ruse o odhodih vlakov, v katerih so bili avstrijski vojaki. Očitano se mu je tudi, da je pustil vlake s proviantom stati na tiru, tako da so morali vojaki stradati. Izmučena avstrijska armada se je pomaknila iz Lvova na črto za Grodek. Umikanje se je izvršilo brez najmanjšega zasledovanja od strani Rusov.

Rusi, ki so bili tudi izmučeni in imeli velikanske izgube, sami niso verjeli, da so dosegli uspeh. Še cel dan 3. septembra so s svojo težko artiljerijo obstreljevali že davno zapuščene naše zakopne jarke vzdolžno od Lvova. Šele 4. septembra je zavzel general Russky glavno mesto Galicije — Lvov.

Mora se mu priznati, da je strogo skrbel za red v mestu in mora se priznati, da so Rusi v Lvovu obzirno postopali. V mesto samo je prišlo le malo ruskega vojaštva in pred javna poslopja ter trgovine z živili so bile postavljene straže.

* * *

Ako pregledamo sedaj uspehe prvih velikanskih bojev v Galiciji, moramo upoštevati sledeča dejstva, ki so jih pokazali ti boji:

1. Levo krilo celokupne avstrijske armade (armadi Dankla in Auffenberga) je bilo zmagovito in je prodrlo že daleč v Rusko Poljsko. (Glej zemljevid v 2. sešitku.)

2. Desno krilo (armada nadvojvode Jožefa Ferdinanda) ni bila sicer poražena, ampak primorana se umakniti.

Strategično je bila ruska glavna moč primorana se ustaviti, preprečena pa je bila tudi združitev obeh kril ruske armade, desnega in levega krila.

Če upoštevamo še velikansko premoč Rusov (3:8), moramo reči, da so bili uspehi na avstrijski strani.

Neumno pa bi bilo tajiti, da ni bila za avstrijsko armado velika izguba to, da so imeli Rusi v rokah velik del Galicije, njeno glavno mesto in izhodno točko železnice čez Karpaty.

Kako malo pa je bila vzlic temu oslabljena notranja moč avstrijske armade, dokazuje jasno dejstvo, da so se že čez tri dni upale avstrijske čete nastopiti zopet ofenzivno.

Čeprav se tri dni ni ne od avstrijske in ne od ruske strani streljalo, vendar se ni ne na eni in ne na drugi strani počivalo. Na obeh straneh je bilo treba: mrliče pokopati, ranjence in bolnike odpeljati, vozove popraviti, zaloge municije izpopolniti, čete nanovo urediti in izpopolniti, mesta padlih častnikov zasesti, rezerve in ojačenja pritegniti, vojake preskrbeti z živežem in urediti premikanje čet.

Vse to se je na avstrijski strani pomikalo naprej po cestah, nazaj po istih cestah pa so se pomikala krdela beguncev. Munijski in proviantski vozovi so se mešali na cestah z vozovi beguncev, na katerih so sedele žene in otroci sredi malo tistega, kar je bilo v naglici mogoče vzeti seboj.

Na avstrijski strani se je pritegnil armadni zbor nadvojvode Jožefa Ferdinanda levemu krilu armade pri Grodeku. Na ruski strani pa so se pomaknili deli armadne čete generala Brussilowa severno proti Rawaruski.

Podrobnosti iz prvih bojev krog Lvova.

I.

Ivan Benedičič pripoveduje.

Ivan Benedičič iz Mlake pri Kranju, občina Predoslje, je bil v bojih krog Lvova dvakrat ranjen v roko. Preden je odšel zopet nazaj na bojišče, je bil doma, kjer je pripovedoval sledeče dogodke.

Moja pot v Galicijo je bila prav tista, kot jo je v 2. sešitku »Svetovne vojske« popisal Jožef Sitar. Naš poveljnik je bil oberstlajtnant Brückner. Do 26. avgusta zvečer sem šel ravno tam, kakor je popi-

sal v svojem dnevniku omenjeni Jožef Sitar. — V kraju Krasne, ki leži severovzhodno od Lvova, smo prejeli 25. avgusta ob 3. uri zjutraj ognjeni krst. Z menoj so bili v večini tovariši iz Jesenic in Koroške Bele, ker sem do mobilizacije tudi jaz delal v tovarni na Jesenicah. Prav skupaj sva bila vedno s Kozeljem iz Primskovega in tudi Mežnarjev iz Britofa (Jožef Skraber) je bil v moji bližini. Stali smo za cerkvijo in imeli nalogo napraviti švarmlinijo. Od naše strani je bilo oddanih samo nekaj strellov, ruski streli so pa bili zelo pogosti, toda krogle so letele previsoko. Na naši strani ni bil nihče ranjen. Ta ognjeni krst je trajal kake pol ure. Ko se je začelo dani, smo šli naprej skozi Krasne. Na potu smo videli polno ranjencev in pobitih konj. Znanca, ki bi bil ranjen, nisem opazil nobenega. Ko smo prišli od Krasne naprej, smo imeli kratek počitek. Na travnikih smo videli velike kupe porezanega ovsa. Zajutrnka nismo nič dobili. Poročalo pa se nam je, da je sovražnik severno od nas vzel pet topov in tri strojne puške. Navduševali so nas, da naj se pogumno držimo. Povelje se je glasilo: naprej!

Bil sem na desnem krilu naše čete pri patrulji. Šli smo čez polje in prišli v gozd. To je bilo 26. avgusta krog 8. ure zjutraj. V gozdu se je začelo zopet streljanje na nas. Zopet so letele sovražne krogle, pa zopet previsoko nad nami. Naša patrulja je dobila nalog pregledati, če je sovražnik blizu. Šli smo, toda sovražnika nismo opazili nikjer. Potem smo poglobili v švarmlinijo.

K nam je prišel star mož in nam prinesel ovsenega kruha in kumarce. Solnce je stalo že precej visoko. Ko smo nekaj časa tako ležali in jedli ovseni kruh, smo dobili povelje, da gremo nazaj, iskat naš bataljon. Vodil nas je Perčič iz Povelj pri Trsteniku na Gorenjskem. Hodili smo eno uro, da smo dobili naš bataljon in našo kompanijo. Imeli smo počitek, toda počitek v zavesti, da bo treba kmalu prijeti. Trije vojaki so šli iskat vode, toda niso je dobili.

Šli smo naprej. Naš poveljnik je bil nadporočnik Schlosser. Hodili smo pol ure po neki goščavi. Bil sem zelo lačen in si kupil hleb komisa od tovariša Ogra. V gošči smo našli eno kozaško sulico, približno 3 m dolgo. Naš nadporočnik je bil

zelo dobre volje. Tukaj smo dobili tudi vodo. V dolini je tekla precej velika voda. Šli smo čez brv in prišli na drugo stran na grič. Tam smo se postavili. Na naši desni je bil zelo gost gozd. Zopet sem dobil nalog, da moram s patruljo, katero je vodil Valentinčič iz Katoliške tiskarne v Ljubljani. Šli smo skozi gozd, toda nič dobili. Iz gozda smo prišli na polje. Tu pa smo zagledali sovražnika, ki je začel na nas streljati. Ni bilo videti veliko Rusov. Mi smo odgovarjali na njih strele. Korporal Valentinčič nas je zelo silil naprej. Jaz in tovariš Ribort (Vidic) iz Borovnice sva šla skupaj. Kar naenkrat se tovariš ustavi in mi pravi: »Jo že imam.« Dobil je kroglo v desno ramo.

»Kam naj dam tornistro?« me vpraša.

»Vrži jo proč,« sem mu rekel. Na prestreljenj rami vendar ni mogoče nositi tornistre.

Ostal je zadaj in bil žalosten. Več ga nisem videl.

Ko gremo kakih sto korakov naprej, pridemo na rob; od tu smo videli lahko celo sovražno trumo. Sovražnik na desni je nehal streljati.

Pred nami je ležala dolinica. V nji vas in sredi nje voda. Rusi so bili na drugi strani doline. V grebenih so bili izkopani hudourniki in v njih skriti Rusi. Dobili smo povelje: Naprej! Šli smo čez izorane njive.

Kar prileti šrapnel, ki se je razletel tik pred menoj.

»Po meni je,« sem si mislil. Vrglo me je poldrug meter visoko. Padel sem in omedlel. Ko sem se zopet zavedel, sem zagledal globoko jamo pred seboj. Dohitel sem tovariše, ki so bili v vasi. Žejalo me je zelo, toda voda, ki je tekla skozi vas, je bila zelo gnusna. Toda vaški otroci so nam prinesli čisto vodo, katere smo se napili in napolnili ž njo tudi naše steklenice. To je bilo dopoldne krog 11. ure. Iz vasi smo šli zopet naprej. Rusi niso streljali. Vse je bilo mirno na nasprotnem bregu. Mi smo šli naprej, pripravljeni, da napademo Ruse, o katerih smo mislili, da so skriti v jarkih, ki so jih ob bregu izkopali hudourniki. Toda sovražnik se je umaknil.

V jarkih je bilo precej mrtvih Rusov.

Videl sem nekaj strašnega, kar ne pozabim nikdar.

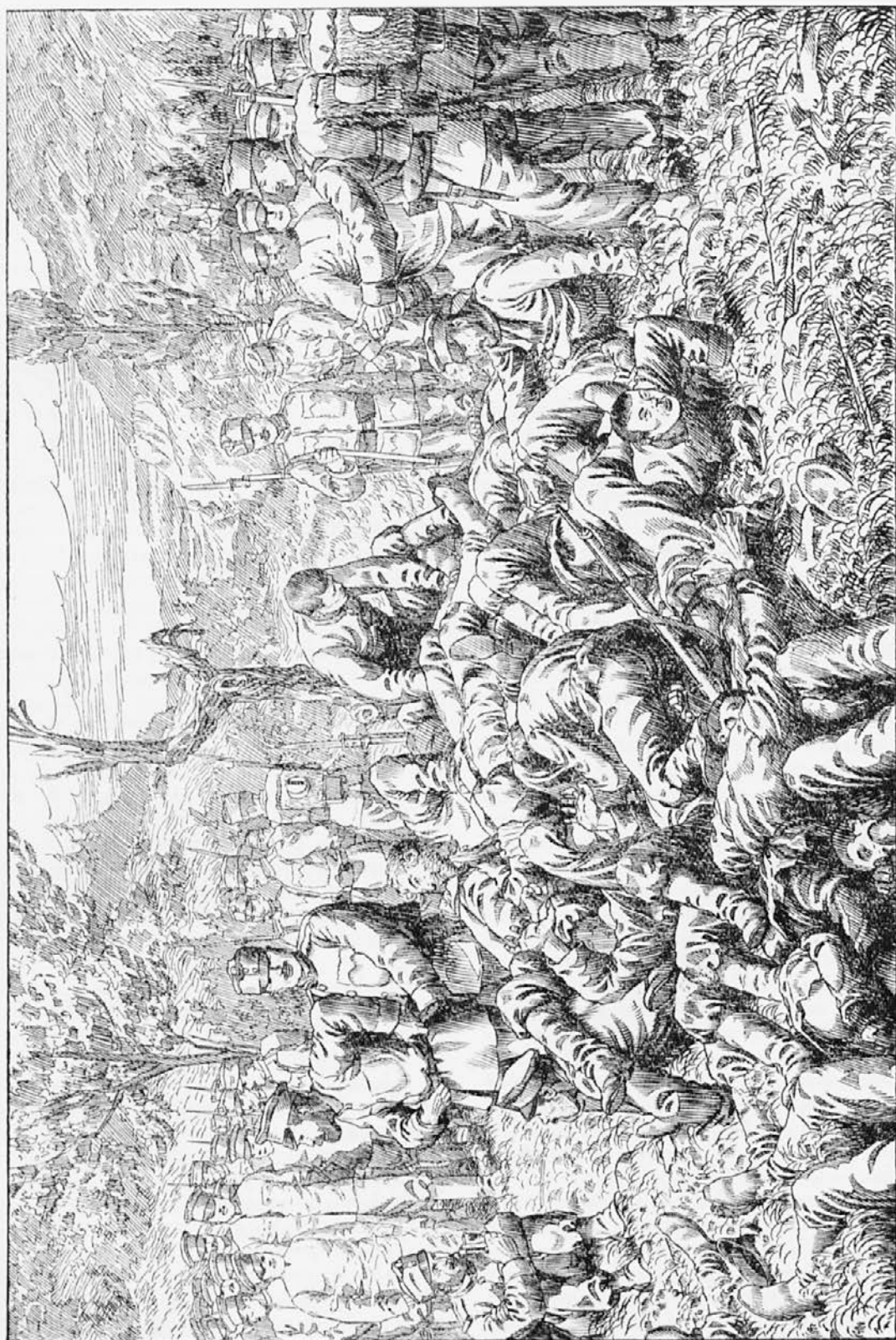
Izpod mrtvih Rusov, ki so ležali v jarkih, so pričeli lezti živi Rusi. Kar stresel je mrliča raz sebe in prilezel na dan. Ujeli smo tamkaj 60 Rusov. Očividno je bilo, da so se potuhnili pred lastnimi ljudmi med mrliča in se dali raje ujeti, kot bi se še naprej bojevali. Deset naših mož je odpeljalo te ujetnike. K nam je prišel poročnik od cesarskih lovcev, ki je bil zelo vesel, da se nam je posrečil plen.

Zopet smo šli kakih sto korakov naprej in zopet se je pričel boj. Celo popoldne so padale granate in krogle. Naših je zelo veliko padlo. Jaz sem dobil na travniku jamo, iz katere sem streljal. Zvečer, ko je začelo sonce zahajati, smo šli zopet naprej in prišli za rob gozda. Tu pa so frčale ruske krogle tako na gosto, da smo se morali umakniti do 50 korakov nazaj. Zopet jih je zelo veliko na naši strani padlo. Ko je boj ponehal, smo legli v krompirjevo njivo, kjer smo ležali do noči.

Zvečer smo šli po tisti poti nazaj, kot smo prišli. Izgubili smo pa pravo pot in tudi naš bataljon. Od naše kompanije smo bili samo štirje možje, drugi so bili od 4. regimenta iz Celovca. Vseh skupaj nas je bilo 40 mož. Sami smo šli in pota nismo znali. Med nami je bil Slovenec, ki je imel zdrobljeno nogo. Režež ni mogel sam nikamor naprej, zato smo ga nosili, dasi smo bili sami lačni in utrujeni. Vasi Krasne nismo mogli dobiti, dasi smo hodili že nad dve uri. Krog polnoči pa smo prišli do našega trena. Provijantni častnik nam je rekel, ko nas je ugledal: »Dobro, da ste prišli. Bodete tukaj spali.«

V bližini so bile tri hiše in nekaj vode. V neki šupi smo si napravili ležišča na ta način, da smo potrpali raz strehe slamo. Utrujeni smo legli na slamo. Še nismo zasпали, pa pride zopet ravno tisti častnik, ki nam je prej odkazal ležišča: »Hitro naprej, kozaki so blizu!«

Hitro, kot se je glasilo to povelje, smo vstali in šli naprej. Hodili smo nad eno uro, ko pridemo do nekih hiš. Tam smo bili razdeljeni. Polovica jih je ostala tam, druga polovica, med katero sem bil tudi jaz, pa je morala naprej. Šli smo že pol ure naprej, ko dobimo na cesti našo artiljerijo. Ukazano nam je bilo, da ležemo v krompir. Bila je ura tri zjutraj. Vsak je



Avstrijski vojaki ujamejo Ruse, ki so bili skriti pod padlimi ruskimi vojaki.

hitro zaspal. Toda zopet nas je prebudilo streljanje. Precej daleč nad nami je streljal neki ogrski regiment. Ko se je začelo daniti, smo šli naprej. Nobeden od nas ni vedel, kam gremo. Kmalu pa smo dobili tisti ogrski regiment, ki je ponoči streljal, in pridružili smo se mu.

To je bilo 27. avgusta. Šli smo proti Přemyslany. Ob cesti so ležale vasi in gozdi. V eni teh vasi se ustavimo. Hiše so bile požgane, v jarkih je ležalo veliko trena in konj. Zagledal sem konja, ki je ležal v jarku in se premetaval bolečin na desno in levo. Žival se mi je smilila, zato sem jo ustrelil.

Veseli smo bili, da smo prišli v vas, saj smo bili zelo lačni. Prebivalcev vasi ni bilo nikjer videti, vse polno rac pa je hodilo med hišami. Dobili smo v nekaterih hišah tudi mleko, smetano, jabolka, jajca — samo kruha nikjer.

Napravili smo si dober obed in ostali v vasi dve uri. V to vas so pripeljali tudi tiste Ruse, ki smo jih prejšnji dan ujeli v tistih jarkih, kjer je bilo toliko mrtvih Rusov.

Krog 11. ure dopoldne smo prišli v Přemyslany, ki je tako veliko kot naš Tržič. Tukaj smo dobili v divizijski kuhinji menažo: meso in kavo. Potem smo šli skozi mesto na drugo stran, kjer smo imeli počitek. Za nami je prišel cel regiment. Počivali smo dve uri. Popoldne ob 2. uri so nas zopet razdelili in spravili skupaj dva bataljona. Prideljen sem bil 2. kompaniji.

Preden se je naredila noč, smo imeli veselje streljati na ruski aeroplan, ki nam je pa ušel. Prenočevali smo v polni pripravljenosti na nekem travniku na levi strani mesta, toda spali nismo prav nič, ker smo pričakovali napada. Niti 10 minut nismo bili mirni. Nobeden ni zaspal, ker smo drug drugega budili. Toda noč je minila brez strela.

Drugi dan, 28. avgusta, smo šli nazaj skozi mesto. Začelo se je streljanje iz topov. Mi smo dobili povelje ostati v neki dolini dve uri. Imeli smo že napravljene strelske jarke, kar je začelo deževati, in dobili smo povelje: Nazaj! To je bilo dopoldne krog 11. ure. Na drugi strani Přemyslany smo dobili povelje, da naj se utrdimo. Tako krog 1. ure popoldne.

Napravili smo poldrug meter globoke jarke, tako prostore, da je mož lahko

notri stal in streljal. Iz hiš, ki so stale v bližini, smo pobrali okna in vrata, da smo z njimi napravili strehe nad jarke. V gozdu pa smo nasekali veje, da smo tudi z vejami zakrili jarke. Delali smo še ponoči. Na vrata in okna, s katerimi smo napravili strehe nad jarke, smo nanosili zemljo. Moj tovariš je bil zopet Kozelj iz Primskovega pri Kranju.

Bila je mirna noč. Spali smo do dneva.

Takoj pa, ko se je naredil dan 29. avgusta, so začeli Rusi na nas streljati. Precej zjutraj se je prikazala iz gozda ruska infanterija, oddaljena od nas 2000 korakov. Naša artiljerija jih je pregnala. Tisti dan še tudi nismo nič streljali. Pač pa je streljala cel dan ruska in naša artiljerija.

Ponoči smo bili zopet celo noč pripravljeni in nismo prav nič spali. Zjutraj 30. avgusta ob 3. uri se je začelo. Ko se je dan naredil, ni bilo Rusov nikjer videti, začele pa so leteti ruske granate. Rusi so močno streljali na naše zakopne jarke. Rusov je bilo naenkrat vse polno in vedno bliže nas. Ob obeh strani se je močno streljalo, veliko Rusov je padlo. Mi smo bili v naših jarkih, Rusi pa so se pomikali vedno bolj naprej.

Ob 2. uri popoldne me zadene strel iz strojne puške v prst leve roke. Obrnem se do tovariša Kozelja in mu pravim:

»Jo že imam! Pa nič hudega, le naprej!«

Streljala sva naprej.

Čez kake pol ure se obrnem do tovariša Kozelja, ker ni več streljal. Ležal je vznak s prestreljeno glavo. Niti zastokal ni, tako da niti vedel nisem, kdaj ga je zadelo. Porukam ga in iz rane v čelu se je vllil curek krvi.

Ne daleč od mene je bil Jože Skodlar iz Britofa. Zaklical mi je:

»Izgubljeni!«

»Jože, le korajžo!«

Komaj to zakličem, pa jo dobim v ramo leve roke.

Bil sem v pol ure dvakrat ranjen v levo roko.

Kaj naj napravim? Če grem ven, bo smrt gotova. Tako sem premišljeval.

Vendar bom poskusil!

Zakopal sem svoje in tovariša Kozelja patrone. V jarku sem pustil vse, samo vrečo za kruh sem vzel seboj. Plazil sem

se po trebuhu 200 korakov iz jarka. Krogle so padale kot dež. Padale so zelo nizko. 30 korakov pred menoj je ležala krompirjeva njiva. Skočim vanjo in začel sem lezti po krompirju naprej do roba gozda . . .

Prišel sem do sanitetnega voza, komaj so me za silo obvezali, ko so že začele padati na sanitetni voz ruske krogle in morali smo zopet naprej.

Zjutraj ob treh sem prišel do Bobrke.

Bil sem zelo lačen. Začel sem iskati bolnišnico »Rdečega križa«, toda nisem je mogel dobiti. Zašel sem v neko hišo, v kateri sem našel ležati nekega stotnika in četovodjo.

»Če ležita ta dva, bo že varno,« sem si mislil in se vlegel na kup slame.

Komaj pa ležim dobre pol ure, kar se zasliši: Alarm!

Zunaj se je streljalo.

Povedal sem stotniku, da ne morem naprej. Preveč sem bil utrujen in tudi prestreljena roka me je bolela.

Stotnik mi je dejal, da moram, vsaj v bolnišnico. Povedal mi je, kje naj hodim, da pridem do bolnišnice »Rdečega križa«.

V bolnišnici je bil en sam Poljak, vojak od sanitete. Dal mi je kavo, krompirja in pečenke.

Šel sem v posteljo, kjer sem spal do jutra.

Zjutraj pride v bolnišnico nek častnik, ki nam zapove, da moramo vsi naprej.

Bobrka je tako velika kot Kranj. Na postaji je čakal vlak. Ob 10. uri dopoldne smo se odpeljali ranjenci. V vozu, kjer sem bil — bil je voz za živino — so bili krog mene sami Ogrji. Na drugi postaji od Bobrke proti Lvovu — imena tej postaji ne vem — smo doživeli velik strah.

Vrata voza so bila zaprta. Vedeli nismo drugega nego to, da smo na postaji. Kar naenkrat začujemo silno streljanje. Svinčene krogle so padale na streho našega voza tako kot bi šla toča. Vsi smo bili prepričani, da so Rusi napadli naš vlak. Bili smo popolnoma brezbrizni. Mirno smo ležali na slami, niti vrat ni nihče odprl. Čez malo časa je streljanje pojenjalo. Ker je bilo vse mirno, smo odprli vrata voza in tedaj smo zvedeli, da so naši vojaki, ki so bili na postaji, streljali na ruski aeroplan. Njih krogle so padale nazaj na strehe voz našega vlaka.

V Lvov smo prišli krog poldne. Tam smo ostali do četrte popoldanske ure. Potem smo se odpeljali naprej v Budimpešto, kjer sem ostal v bolnišnici pet tednov.

Sedaj sem zopet zdrav in čez dva dni grem nazaj.

Bog sam ve, če pridem še kdaj v domovino. Doma imam ženo in štiri otročiče. Če ne pridem več nazaj, naj bodo te vrstice napisane mojim otrokom v spomin na očeta.

II.

Dogodljaji slovenskega vojaka na severnem bojišču.

Dne 15. avgusta smo zapustili Ljubljano. Dospevši po železnici v Stry, smo tam in v okolici tri dni kantinirali. Odtod smo korakali proti Sesešu in dospeli 22. opoldne v Bobrko. Nismo dolgo počivali, ker smo morali že ob 5. popoldne marš polagoma nadaljevati v smeri proti Přemyslanam. Opolnoči smo se ustavili na obsežnem polju — žito je stalo v kopicah — tu smo odpočivali le štiri ure, ker smo 23. ob 4. zjutraj nadaljevali marš proti Přemyslanam. Spremljevala nas je ena baterija — kavalarija je bila razdeljena v patrulje, ki so šle pred nami. Ob 6. zvečer smo dospeli v Přemyslany in korakali tako dalje, čedalje bolj previdno, do Lipownice. Ob 4. zjutraj smo se grupirali. Ob 5. smo že opazili sovražnika na bregu, infanterijo, kavalarijo in artiljerijo.

Povelje »Angriff« je zadonelo vsepovsodi, baterija je podpirala pomikanje naših v sovražnikovem ognju infanterije in artiljerije v bojni liniji sunkoma se premikajočih vrst (Schwarmlinie). Ob 9. zjutraj je že divjal v polni meri obojestranski ogenj.

Infanterija je zahtevala v naših vrstah le malo žrtev, vsi strelji so šli visoko nad našimi glavami; artiljerija je bolje streljala. Mi smo izvrstno streljali; jaz sem kot četovodja s kukalom opazoval učinke našega izvrstnega streljanja. Če je kdo v sovražnikovi črti padel, sem to takoj s kukalom opazil. Artiljerija je stala za nami na desno od cerkve pri Lipownici. Naši fantje so bili zelo korajžni. Med klici »Vorwärts«, ko smo se sunkoma premikali naprej, je donel krepki naš slovenski »živijo«. Infanterija je zadela malo, le artiljerija nam je

prizadela precej ranjenih in mrtvih. Naš hrabri bataljonski poveljnik, obrstlajntant pl. Wojnovich, je bil vedno v naši bojni liniji. Bodril nas je s klici: »Fantje, naprej! Le naprej, bratje! Ne zaostajati!« Z njim je šlo vse z velikim navdušenjem naprej. Pogledal sem trenutek nazaj. Ko smo pa po skoku legli in streljali, sem opazil, da je bil ranjen v roko, klical je pa še vedno: »Le naprej! Naprej, korajža, fantje!« Ob 2. popoldne smo bili še vedno v hudem ognju, le še okoli 700 korakov od sovražnika oddaljeni.

Jaz sem mojemu krdelu komandiral »vorwärts«; ko se oprem na levo roko, da se pripravim k skoku in odrinem od tal, se je razletel tik pred menoj šrapnel, ki me je zadel v levo roko, raztrgavši in osmodivši mi bluzo. K sreči ni bila zadeta kost, ker mi je le mišičje odtrgalo.

V trenutku sem čutil le udarec ob roko, bolesti nobene, tekla pa sem 100 korakov naprej. Med tekom z roko mahaje sem šele opazil, da mi curlja iz rokava kri, ustavil se pa še nisem. Ko ležim zopet na tleh, da se pripravim k streljanju, sem padel v nezavest, ker sem že precej krvi izgubil. To je opazil moj sosed, rezervni desetni Manfreda iz Kobarida. S svojo »putzschnuro« mi je zadrnil roko, krvavenje se je takoj ustavilo. Dal mi je nekaj vode iz svoje steklenice in nekaj okrepčilnih slaščic, nakar sem se zopet zdramil. To samaritansko delo je izvršil v hudem ognju; na desno in levo od nas je vse streljalo. Drugi so šli naprej, midva pa sva ostala na mestu približno eno uro. Nato me je spremil nazaj tako dolgo, da me je oddal sanitetni patrulji naše kompanije. Tam sva si segla v roke in on je odšel nazaj na bojišče. Zavezali so mi za silo rano in prepeljali na obvezovališče, kjer so bili zdravniki na razpolago. Tam so mi rano izčistili in zavezali, dobil sem tudi sveže perilo, ker je bilo moje s krvjo opojeno. Bilo je to okoli pol 4. popoldne, in sicer v Lipownici. Ranjenec je bilo tam veliko, večinoma ranjenih na rokah in nogah, skoro vse od šrapnela. Zatem sem šel v Lipownici v neko kmečko hišo, kjer sem se vlegel in pol ure dremal. Ob 5. se prebudim in pridem iz hiše, zdravnika ni bilo tam nobenega več; gledam in vidim, da so se naši vsled premoči sovražnikove neko-

liko umaknili. Kaj sedaj? Noge so bile zdrave, torej krenem proti Přemyslanam, z menoj je bil tudi rezervist moje kompanije, ki je bil na vratu ranjen. Konec vasi srečava kmeta z vpreženim vozom. Zateval sem od njega, naj me popelje z mojim tovarišem v mesto Přemyslany; skraja se je obotavljal, potem je pa le ustregel najini zahtevi. V Přemyslany smo dospeli šele ob 9. zvečer, voznja je bila dolgotrajna, ker smo se morali ogibati vojaškemu trenu. V Přemyslanah je bilo zelo veliko vojaštva. Na trgu vidim množico častnikov. Stopim pred stotnika generalnega štaba in ga vprašam, kje je tu Rdeči križ. Prijel je nekega civilista za roko in mu ukazal, naj me pelje v sobo, kjer je bil nastanjen Rdeči križ. V sobi sva dobila za večerjo mleko in piškote. Dekleta od Rdečega križa so naju pa umile. Ranjenec je bilo veliko, legla sva na odkazano ležišče in tu prenočila. Tu smo našli mnogo vojakov našega polka, ki so pripovedovali o nadaljnjem boju našega polka. Dobro sva spala in se odpočila. Zjutraj vstanem in grem zopet na trg, kakor hitro sem zajtrkoval. Vojaštva je bilo tu veliko zbranega. Nad mestom plava aeroplan. Pričenja se obstreljevanje, kakor hitro pa opazijo s kukalom belo-rdečo zastavo, znamenje, da je aeroplan naš, se čuje povelje: »Feuer einstellen!« Aeroplanu se ni nič žalega pripetilo, krožil je svojo zračno pot dalje. Moj polk je prenočil na prostem v bojnih vrstah. Meščani so začeli svoje blago prevažati v smeri proti Lvovu. To je bilo v sredo. Srečal sem stotnika našega polka konec mesta, poveljnika strojnik pušk, in ga nagovoril. Tu sem čakal pol ure, bilo je ob 6. zjutraj; rana me je pričela boleti. Ranjenci so se začeli pomikati v smeri proti Lvovu. Peljalo jih je meščanstvo, ki jih je vzelo na svoje vozove, drugi, ki so mogli, so šli peš. Ugibam in zapazim četovodjo štengla moje sosednje kompanije in rezervnega kadeta Ukmarja, rodem iz Trsta. Ukmar me je spoznal, bil sem namreč svojčas v Trstu pri južni železnici in sem stanoval pri njegovih starših. Zakliče me po imenu, bila sva prijatelja. Ukmar je bil ranjen v nogo in ni mogel več hoditi. Prosi me, naj mu poskrbim voz, da se popeljemo v Bobrko. Dobim ga v bližnji vasi in se vrnem k

Ukmarju. Ob 10. dopoldne sedemo na voz, ob 4. popoldne (27. avgusta) smo bili že v Bobrki. Zapelje nas naravnost v sobo k Rdečemu križu. Zdravnika nas sprejmeta in rane pregledata. Dobimo večerjo. V tej sobi sta stala tudi dva častnika našega bataljona ranjena; poznala sta me po glasu in poklicala v sobo. Prenočili smo tu od 27. na 28. avgusta. Rečeno nam je bilo, da se odpeljemo odtod v Stry. Dne 28. avgusta dopoldne slišimo iz daljave grmenje topov. Šli smo na kolodvor in se odpeljali ob 1. uri popoldne z vlakom v Stry, kamor smo dospeli ob 8. uri zvečer. Rana me je čedalje bolj bolela; iz vlaka izstopivši me zapelje železniški mojster k zdravniku. Ta gospod je bil vse-skozi prijazen; vzela je mene in mojega tovariša četovodjo Štengla k sebi v prenočišče in naju prav dobro pogostil. Dne 29. zjutraj greva na kolodvor, kjer so opravljali službo naši sanitetci iz Gradca. Od tu naju peljejo v garnizijsko bolnišnico. Ker nisva prišla takoj na vrsto, pride zopet po naju dotični gospod železniški mojster in naju povabi na dobro kosilce. Popoldne se vrneva zopet v garnizijsko bolnišnico. Štabni zdravnik mi dovoli na prošnjo, če smem v Ljubljano, da to lahko storim. Dne 29. (sobota) sedem v Stryju na vlak, v sredo, dne 2. t. m. ob pol 2. sem bil že v Ljubljani. Med potom so nas na železniških postajah prevezovali, ljudje so nam dajali kruha, jedil, vina, sadja in cigaret. Povsod so nas prav pristrčno pozdravljali.

Moj tovariš Štengel se nahaja tu v bolnišnici; na desni roki mu manjkajo trije prsti, odstreljeni pri prvem členku. Jaz sem doma v domači preskrbi.

Govorilo se je, da smo bili pri Lipownici izdani od moskalofilskega prebivalstva. Rusini so baje na naše patrolje streljali in na cerkveni zvon udarili. Rusi, ki so bili le še pol ure od nas oddaljeni, so se nato premaknili na vzvišen kraj in se tam zavarovali.

Našel sem okoli 300 ruskih patronov v vreči. V boju smo jih v naše puške posamezno basali in tudi z njimi streljali. Na koncu so jako koničaste. Medpotoma sem jih, kar mi jih je ostalo, precej razdal. Eno sem hranil za spomin, pa tudi ta je izgubila, ko je šla od rok do rok.

Mojo bluzo, ki je na rokavu pretrgana in osmojena, bom hranil za spomin in mislim, da mi je ne bo treba vrniti.

17. pešpolk se je boril na levo od naših čet.

III.

Iz bojev tretjega vojnega zbora.

V »Grazer Volksblattu« je bilo objavljeno sledeče poročilo nekega častnika o bojih naših polkov tretjega zbora na bojišču pri Lvovu:

Tretji vojni zbor se je postavil v vojno vrsto gladko, brez ovir. 18. avgusta je prišel polk omenjenega častnika v okolico Stryja. Zadnja postaja, kjer so prenočili, je bil Přełajow, revno gališko gnezdo. Drugi dan zjutraj na vse zgodaj so se že začeli krvavi boji pri Krasnem. Od daleč se je že slišalo grmenje topov in ogenj pušk, ki je vedno močnejše naraščal. Polk častnika se je pripravljal na boj, kajti sovražnik je že začel bruhati točo šrapnelov proti našim četam. Prišli smo v boj med Krasnem in Skwarczawo z eno brigado armade generala Rennenkampfa. Med streljanjem topov in pušk smo šli naprej, korak za korakom, četudi je polk pod šrapneli nekega kijevskega polka, ki je neprestano bruhal ogenj, zelo trpel. Dva cela dneva smo vzdržali v tem morilnem ognju, kateremu smo jako dobro odgovarjali. Ampak sovražnik je pošiljal v svoje razredčene vrste vedno nove sveže trume; vnovič je prodril, tako da nas je prisilil, da smo se umaknili v smeri proti zahodu, vendar v popolnem redu. Dve uri smo se tako borili v vodi do kolen proti nekemu veliko močnejšemu oddelku, zato da smo krili umikanje naših čet. Streljali smo mirno, prav dobro, tako da smo imeli sovražnike vedno v primerni razdalji od sebe. Naenkrat opazimo nove ruske čete, ki so prodirale v smeri železnice Krasne — Lvov. Bližale so se silno močne ruske čete ob imenovani železnici. Njihov prihod so naznanjali veliki kolobarji dima iz hiš in vasi ob cesti, katere so Rusi zažgali.

10 km od Lvova se jim je vrgel nasproti neki pešpolk našega zbora s smrtnim junaštvom. Rusko prodiranje se je ustavilo in z daljnogledom se je videlo, kako so se trgali in lezli posamezni oddelki narazen ob železniški cesti. Naša arti-

ljerija je bruhala kroglo za kroglo in podirala cele gruče Rusov. Ko so bile njih vrste že zredčene, je storil slednjič še bajonetni naskok svojo dolžnost in sovražnik je bil z bojišča pred Lvovom pregnan. Čete omenjenega častnika so se umaknile nalašč v tak kraj, da so izvabile sovražnika v močvirnato zemljo, kjer so mu primerno postlale.

Častnik sodi o ruski artiljeriji sledeče: Ruska artiljerija mora biti zelo različno izurjena, ali pa je material različen. Dočim streljajo nekatere baterije izvrstno, streljajo druge popolnoma zanič. Infanterija je pa v boju mož z možem zelo strahopetna. Rusi so kruti; sam je videl, kako so obstreljevali obvezovališče in kako so prostor, kjer so bili ranjenci, zažgali. Če so ranjence preje proč spravili, nam ni znano. — Isti list je prinesel o bojih našega tretjega zbora sledeče dobesedno poročilo: Neki podčastnik belgijskega pešpolka opisuje na kratko težave polkov tretjega zbora, ki je vse bitke okoli Lvova v dneh od 26. do 28. avgusta najhujše občutil, sledeče: Belgijski pešpolk, potem tovariši 7., 17., 47. in 87. polka (to so koroški, kranjski, mariborski, deželna bramba in kar vse sem spada) so začeli prodirati že 22. avgusta. Dne 23. avgusta smo zadeli prvič na Ruse; 24. smo pa prejeli ognjeni krst. Ta je bil pa obilen in mnogi izmed nas so morali nanj verjeti. Kako je mojim tovarišem šlo, ne vem. Ampak mi smo dobili vtis, da je bila naša artiljerija pri naših naskokih premalo močna. Stali smo nasproti četam, ki so bile v premoči. Ko je pa naš polk prišel ven iz varnostnih jarkov in začel naskok z grmečim hura-klicem in nasajenimi bajoneti, so se morali Rusi umakniti, kajti njihova infanterija je zanič.

Urednik graškega lista »Arbeiterwille« je imel sledeči pogovor z nekim infanteristom belgijskega pešpolka: »Slišite,« je vprašal urednik s pritajenim glasom infanterista, »ali je res, kar ljudje govorijo, da je tretji zbor skoro popolnoma uničen?« — »Ampak ne dajte se osmešiti. Res, da je marsikoga zadelo, ampak o uničenju ne more biti govora. In kar je še najboljše, ranjencev bo res zelo veliko, ampak mrtvih pa silno malo. In kar je tudi zelo dobro, ruske krogle so tako majhne in ostre, da se rane prav kmalu ozdravijo.«

Pri tem je pokazal neko kroglo, ki jo je našel, in na luknjo, ki mu jo je naredila na rokavu bluže. Bila je tako majhna, da jo je bilo s prostim očesom komaj videti.

IV.

Boj v Galiciji.

Neki četovodja 17. pešpolka, ki je ležal ranjen v bolnišnici v Mariboru, je opisal svoje doživljanje v vojski tako-le:

V noči od 27. na 28. avgusta smo dobili povelje odkorakati proti neki vasi. Takoj smo odrinili, in sicer kar čez polja, ker po cesti nismo smeli iti. Šli smo naravnost skozi veliko močvirje, po katerem smo gazili do kolen v vodi in blatu. Po mnogih težavah smo končno dospeli na določeno mesto, ko se je jelo daniti. Hitro smo začeli kopati jarke, da se zavarujemo pred sovražnim ognjem. Dela še nismo dokončali, ko nas pozdravijo iz sovražnih topov in kmalu nato so se začele kazati tudi glave pešcev, katerim smo brzo voščili dobro jutro z ognjem iz pušk. Tako smo cel dan neprenehoma ostali in streljali. Proti 7. uri zvečer so nas prišli nadomestiti tirolski cesarski lovci; odšli smo nazaj, kjer smo dobili nekoliko kosila, ki nam je izvrstno teknilo, čeprav je bilo že dvakrat kuhano. Pri kosilu smo dobili povelje, da si lahko malo odpočijemo, česar smo bili že prav potrebni. Naš gospod stotnik je pridno iskal varnega prostora za nas, kjer bi mogli mirno počivati. Zapazil je v bližini mal griček, za katerim je raslo nekoliko grmovja, in nam dal povelje, da odkorakamo tje. Veseli smo izvršili povelje in se med seboj menili, češ: no, danes se bomo pa le enkrat odpočili. Ko smo dospeli na določeno mesto, smo dobili povelje, da se vsak kolikor mogoče skrije; telečnjaka ne sme nihče odložiti in puško mora vsak držati v rokah. Komaj sem se vlegel, sem že zaspal, saj že tri dni in tri noči nisem očesa zatisnil. Toda žalibog, tudi nocoj ni smelo biti nič s počitkom. Nasproti našemu gričku se je nahajal višji grič, na katerem je bil bosenski pešpolk št. 2. Le-ta je bil krog 11. ure ponoči napaden; hitro so sovražniki otvorili ogenj, in sicer naravnost proti nam, tako da so krogle žvižgale nad nami kakor toča. K sreči sta bila pa samo dva ranjena. Potem

seveda nismo več spali; zasedli smo mali grič in željno čakali kozakov, da bi jim dali pokusiti naše krogle, a ni jih bilo od nikoder. 29. avgusta rano zjutraj je naša stotnija dobila povelje odkorakati za artiljerijsko kritje. Takoj smo odkorakali po cesti v določeno smer. Komaj smo napravili 200 korakov, že nas obsujejo šrapneli in granate z bližnjih hribov. Nismo se dosti zmenili zanje, ker smo jih bili že vajeni. Vlegli smo se za trenutek in nekaj jih je tu tudi iz mojega voja za vedno obležalo. Tudi jaz sem dobil šrapnelsko kroglo skozi tornistro; krogla je priletela s tako silo, da me je kar obrnilo in me je precej dobro obrsnila po dveh prstih. Nato smo v najlepšem redu korakali dalje, a naenkrat nas zopet obsujejo debeli čmrlji. Sedaj je bilo pač treba nekoliko hitreje stopiti, da bi ne imeli prevelikih izgub. Kmalu smo zavili na bližnji hrib, na katerem so bili naši topničarji. Hrib je bil dobro porastel z debelimi borovci. Komaj smo dospeli na hrib, že so začeli leteti sovražni šrapneli in granate, ki so meter debele borovce lomile, kakor bi jih s škarjami strigel čez pol. Naši topovi so ves dan streljali kar v salvah, tako da se je stresal cel hrib. Tuljenje naših in sovražnikovih šrapnelov in granat, med katero se je mešalo lomljenje in hreščanje padajočega drevja, je bilo nepopisno strašno. Stal sem za debelim borovcem in opazoval sovražnikove granate, ki so padale 20 do 30 korakov od mene, in videl, da jih veliko ni eksplodiralo. Tako nam je minil čas do 2. ure popoldne. Tedaj dobi artiljerija povelje umakniti se nazaj čez grič. To je bila pa zelo težka naloga; kajti konji so bili ali ubiti ali pa omamljeni in za vožnjo nesposobni. Ni bilo drugače, nego da smo mi poprijeli. Sredi najhujšega sovražnikovega ognja smo spravili topove čez grič — kar povprek in ne morda po kaki več ali manj zložni poti. Največje težave nam je prizadevalo podrto drevje. Do noči smo po velikih naporih spravili vse topove čez grič. Komaj smo to nalogo izvršili, že smo dobili povelje iti naprej proti sovražniku. V hipu smo odkorakali in nihče ni niti mislil na kosilo, dasi cel dan nismo ničesar gorkega užili. Tema je bila, da sem dlje segel nego videl. Razvrščeni v redke bojne vrste smo počasi prodirali naprej z nasajenimi bajoneti v

smeri proti neki vasi, ki je bila vsa v plamenih. Na polju pred vasjo dobimo naše fante zakopane v strelnih jarkih, od koder so cel dan zadrževali sovražnika. Med potjo dobimo poročilo, da so pred gorečo vasjo trije sovražni polki s strojnimi puškami. Veselili smo se boja, češ, bo vsaj kaj streljati. Tako korakamo naprej in naprej po ravnem polju, ne da bi padel od kje kak sovražni strel. Ko se približamo vasi na sto korakov, so se naenkrat oglašile strojne puške in pehotni ogenj; kakor dež gosto so letele krogle dobro ped nad našimi glavami. Čez čas ogenj nekoliko poneha, nato pa iznova izbruhne. Mi smo čisto mirno ležali na tleh; glavo sem kar v zemljo zaril. Ako bi bil kateri glavo dvignil, bi bil dobil kar tisoč krogel vanjo — več, nego bi jih mogel nesti. A hvala Bogu, niti eden ni bil ranjen. Ko so se izstreljali, smo mi dobili pomoč, nakar smo štirikrat močnejšega sovražnika pogнали v divji beg čez gorečo vas. Ogenj nam je svetil, da smo lahko dobro merili; postrelili smo veliko Rusov, veliko jih je pa zgorelo. Sedaj je nastalo vprašanje: ali naj sovražnika zasledujemo skozi gorečo vas? Bilo bi nevarno, ker bi sovražniki prvič opazili kako malo nas je, drugič bi v svitu ognja imeli dober cilj v nas. In res smo dobili povelje ustaviti se pred vasjo. Tu smo tedaj ostali in ostro pazili na vas; kakor hitro se je kje pokazal kak sovražnik, smo ga spremili s krogli. Tako smo ostali do 30. avgusta zjutraj, ko je prišlo povelje, da se umaknemo nazaj. Dasi neradi, smo se umaknili za kakih 2000 korakov in stotnik nam dá povelje, da se hitro zakopljemo v tla. Komaj smo pričeli z delom, že so nas začeli obsipavati šrapneli in granate. Stotnik je ponovil svoje povelje, naj kolikor mogoče hitimo s kopanjem, in res smo bili naenkrat toliko v zemlji, da je vsak lahko klečal v svoji jami. Potem se je stotnik vsedel zraven svoje jame in dal povelje, da vsak lahko sné, če ima kaj pri sebi. Nato si stotnik prižge cigareto; v tem trenutku pa prileti granata meter pred njim. Stotnik se zgrudi mrtev, ne da bi bil še kako besedo izgovoril. Vsem nam je bilo strašno hudo za njim, ker nam je bil junaški voditelj in očetovsko dober poveljnik. Najraje bi nas bil vodil od naskoka do naskoka, za kar smo tudi mi

Kranjci vsi goreli. Bog mu daj večni mir! — Ostali smo še nekaj časa na svojem mestu, nato smo se pa vsled prehudega sovražnikovega ognja umaknili nazaj. Imeli smo nekaj malih izgub.

Druga bitka za Lvov.

Dne 8. in 9. septembra so avstrijske čete iznova pričele z ofenzivo. Namen teh bojev je bil, da se Lvov zopet osvoji. Ker je ozemlje severno od Lvova proti Rawaruski nudilo vsled mnogega gričevja, ki se razprostira po tem ozemlju, zelo ugodne brambene točke, je bil glavni napad določen v ozemlju krog Grodeka. Tudi tukaj je bilo dovolj težkoč, kajti gričasto ozemlje je nudilo sovražniku dobre naravne obrambene točke, katerih vsako posebej je bilo treba priporiti. Rusi so le redko čakali bajonetnih napadov naših, temveč so se pravočasno umikali za zakopne jarke, ki so jih imeli izkopane vedno za seboj. Korak za korakom s krvjo namočene zemlje je bilo treba našim osvoboditi in napadalci so mogli dnevno samo malo kilometrov daleč prodirati. Zopet se je razvil na neizmernih planjavah moderni, dolgo trajajoči boj v navidezni praznoti planjav, po katerih se je videlo od časa do časa samo nerazločne točke skokoma prodirajočih vojnih vrst. Čez to navidezno prazno planjavo pa so padale granate, gremeli topovi, ropotale strojne puške, žvižgale svinčene in se neprestano razletavali šrapneli, tako da je bilo vse podobno peklu, v katerem so vsi satani na delu.

Tudi oklopni vlaki so se na naši strani dobro uporabljali. Enemu teh vlakov je granata pokvarila parni stroj na lokomotivi. Vojaki pa so to kmalu popravili in trosili iz enajstih strojnih pušk, ki so jih imeli na vlaku, smrtonosen ogenj med ruske vrste.

V nepopisnih težkočah in naporih so se pritolkli zlasti ogrski huzarji v petdnevem neprestanem boju vedno bliže glavnemu mestu Galicije, Lvovu. Prisotnost armadnega vrhovnega poveljnika in prestolonaslednika jim je podžigala pogum. Njih izgube so bile zelo velike, toda vsled slabo merjenega infanterijskega ognja Rusov je bilo število ranjencev mnogo večje, nego število mrtvih. Nasprotno pa je bilo

pri Rusih; kjerkoli so vztrajali v svojih zakopnih jarkih, so jih Ogri, ki so se upali do robov zakopnih jarkov, postrelili v glave in prsi.

Tudi Bošnjaki so bili divji v boju. Mnogokrat so pometali vse orožje proč in se s prostimi rokami vrgli na ruske vojake. Imeli so navado, da so jih grabili za vratove. Na ta način so jih največ ujeli.

Med Grodekom in Lvovom je naše prodiranje le počasi napredovalo, ker so se Rusi z namenom, da bi pridobili čas, vztrajno zoperstavljali. Posebno hud boj se je razvil za nek smrekov gozdič severovzhodno od Grodeka. Parkrat so ga naši že vzeli, pa zopet izgubili. V tem gozdu so splezali ruski vojaki na najvišja drevesa, spravili pa tudi strojne puške in streljali divje. Ko so se pa končno morali vendarle umakniti, so obsuli gozdič z granatami in šrapneli tako, da so padala najmočnejša drevesa in da je bil obstanek v gozdiču nemogoč. Navzlic temu so naši obdržali to važno točko in ruski mrtveci so se kopičili na mnogih mestih v cele griče.

Tukaj je padel tudi general Rode, eden najbolj sposobnih ruskih poveljnikov.

Tako je kazalo tiste dni krog Lvova vse na dobro za naše. Ruska armada generala Brussilowa se je nahajala očitno v zelo težkem položaju in je vedno bolj kazala znake omajanosti. Že so imeli naši v rokah 10.000 ujetnikov in 80 topov.

Toda tudi našim četam se je poznala utrujenost in skrbno so se ozirali naši poveljniki proti severu, kjer se je od Rawaruske sem slišalo zamolklo grmenje topov in odkoder naj bi Auffenberg s svojimi zmagovitimi četami posegel odločilno v boj.

Vsled utrujenosti na obeh straneh se je boj razvijal vedno bolj v pozicijski boj in artiljerijski dvoboj.

Na avstrijski strani je vodil artiljerijo njen vrhovni nadzornik priljubljeni nadvojvoda Leopold Salvator. Cele ure je vzdržal z največjo mirnostjo in hladnokrvnostjo v najhujšem šrapnelskem ognju. Od vseh strani so se križale salve obestranskih artiljerij, težke havbice pa so se glasile v temeljnem basu. Kot puščice so brenčale po zraku granate in šrapneli. V peklenskem žvižganju so raztresali šrapneli svoje kro-



Počitek naših vojakov v strelskem jarku.

(Buča z vojaško čepico je napravljena v prevaro sovražnika.)

gle, granate pa so udarjale v zemljo in visoko se je dvigal prah proti nebu, ki je otemnjeval solnčno luč. Na skrajnem južnem krilu so se merili poljski strelci s kozaki.

Čim dalje je trajal boj, čim več zahtev je stavil na živce in na srca vojakov in čim bolj je prihajala do veljave vztrajnost Avstrijcev, tem bolj se je lomila upornost Rusov in tem bolj so se kazale hibe ruskih vojakov, ki so znane že iz turških bojev in zlasti še iz rusko-japonske vojske. Zlasti se je videlo, da manjka ruskemu vojakom za boj potrebno navdušenje in da ga prevladuje top čut mučeništva. Naši častniki so jih obsodili, da to niso vojaki, temveč oboroženi dobri kmetje.

Šesti dan boj se je kazalo, da je poraz armade generala Brussilowa neizogiben. Že so gledali avstrijski vojaki stolpe cerkva glavnega mesta Galicije, Lvova, pred seboj, že so jih pozdravljali v veselju, da jim bo pridobitev tega mesta v plačilo za nadčloveške napore zadnjih dni — kar pa pride povelje, da naj se avstrijske čete umaknejo na črto za Grodekom.

Častniki niso verjeli svojim ušesom in moštva se je polotil čut razočaranja. Toda vdali so se povelju in z zobmi škripajoč pustili pred seboj sadove težkega dela...

Konrad pl. Hötendorf je imel gotovo tehtne vzroke, da je izdal povelje za umaknitev — njegovi previdnosti so zaupali častniki in je zaupalo moštvo. V častniških krogih pa se je raznesla vest, da se je pri Auffenbergovi armadi pripetilo nekaj, kar je imelo za posledico, da se je moralo umakniti tudi krilo armade, ki je zmagoslavno prodiralo proti Lvovu.

Umaknitev na črto za Grodekom in naprej do Przemysla se je izvršila brez vsakega vznemirjanja od strani Rusov. Rusi so bili sami veseli, da ni stal sovražnik več neposredno pred njimi.

Kaj je bilo z ono vestjo o armadi generala Auffenberga, od katere se je pričakovalo, da bo olajšala osvojitev Lvova?

V sešitku št. 2 smo poročali o zmagoslavni bojih te armade pri Zamoscu, kjer je premagala sovražnika, ki je prodril čez Cholm. Po teh bojih je dobil general Auffenberg povelje, da naj se umakne na črto Tomaszov in naj od tu prodira proti Rawaruski, da bo napadel desno krilo ruske ar-

made, ki je stala krog Lvova. Načrt je bil izvrsten, toda Rusi so ga prehitro spregledali in vsled njih premoči se je ta načrt pokvaril. Tudi tukaj je igralo izdajstvo in špionaža veliko vlogo.

Rusi so vsled tega pridobili na času, da so mogli zelo spretno pomakniti veliko moči proti severu in pritegniti iz Rusije na Rusko Poljsko nove čete, s katerimi so pomnožili armade krog Lublina in Cholma. Te so zopet odločile dolgotrajni boj in pokazale, da se sovražnika ne sme podcenjevati.

Vsega skupaj je stalo v boju za Lvov proti 600.000 našim vojakom nad 1 milijon Rusov. Največ je odtehtala ta ruska premoč ravno nasproti Auffenbergovi armadi, ki se je morala boriti proti trikrat močnejšemu sovražniku.

Pri Rawaruski je stala armadi generala Auffenberga nasproti mnogo močnejša ruska armada generala Ruskyja. Iz Cholma in čez Bug pa so prodirale druge močne ruske čete, ki so obkolile levo krilo armade generala Auffenberga in se ji postavile tudi za hrbet. (Glej razvrstitev armad na zemljevidu.) Ta težki položaj, v katerem se je nahajala armada generala Auffenberga, je pa še povečalo dejstvo, da so se druge močne ruske čete zajezile med armadi generalov Dankla in Auffenberga.

Zemljevid nam jasno kaže stališče avstrijskih in ruskih armad, ki so jih zavzele v teh dneh. Očividno je, da je grozila armadi generala Auffenberga velika katastrofa. Če bi jo ista doletela, bi bila celotna črta predrta od Rusov: armada generala Dankla, ki je tvorila levo krilo celotne črte, bi bila odrezana, armada generala Auffenberga v sredi strahovito poražena in s tem prodrta cela črta; desno krilo celotne armade bi se pa nahajalo pred Lvovom nasproti veliki ruski premoči. Posledice so nepregledne, brezdvomno bi bile usodepolne.

Po tem nam je lahko jasno, zakaj se je dalo povelje za umaknitev na črto.

Mojstrsko delo mora vsak objektivni opazovalec imenovati to, da se je Auffenbergu sploh posrečilo se umakniti, prekorčiti Sano in se onstran iste združiti z drugimi armadnimi deli. Brezdvomno so bili težki tisti dnevi za Auffenberga. Neizmerno veliko odgovornost je nosil na

svojih ramah. Seveda so bile izgube v Auffenbergovi armadi velike.

Tudi levo krilo celokupne armade — armada generala Dankla — ni moglo nadaljevati svojega zmagoslavnega pohoda, katerega smo opisali v 2. sešitku. Pred Lublinom je armada obstala. Lublin je bil skrbno zavarovan in proti težkim trdnjavskim ruskim topovom ni mogla avstrijska poljska artiljerija mnogo opraviti. Tudi tukaj so Rusi dobili močna ojačenja in prisilili armado generala Dankla, da se je morala umakniti izpred Lublina. Na tem umikanju je prišlo zlasti v okolici Krasnika do velikih bojov. Prodirajoča moč Danklove armade je bila zlomljena; navzlic temu pa je znal zelo spretno odbijati na umikanju v premoči mu sledeče ruske čete. Že pri prodiranju je delalo zapuščeno ozemlje tej armadi mnogo težkoč, ki so se pri umikanju še povečale.

Tudi tej armadi se mora priznati v čast, tako kot Auffenbergovi, da se ji je posrečilo umakniti se premoči zasledujočega sovražnika na varno črto.

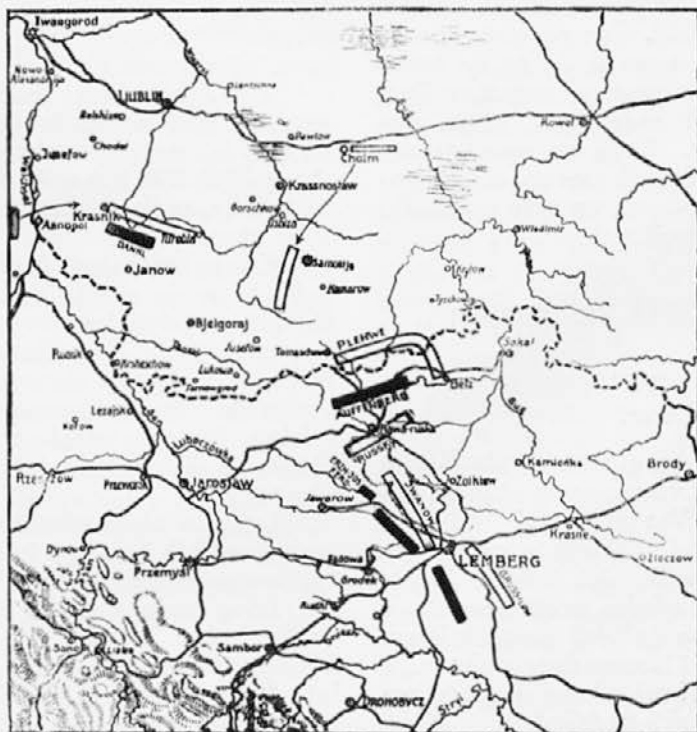
Rusi niso samo v premoči sledili umikajočima se armadama generalov Dankla

in Auffenberga, temveč so med tema armadama tudi prodrli. Po prvih velikih bojih med Avstrijo in Rusijo, ki smo jih opisali v 2. sešitku tega dela, smo videli, da je bilo do 30. avgusta zmagovito levo (armada Dankla) krilo in središče (armada Auffenberga), da pa so na desnem krilu (armada nadvojvode Jožefa Ferdinanda) prodirali Rusi. Od 30. avgusta pa do 12. septembra se je pa položaj ravno obratno izpremenil.

Stanje avstrijskih in ruskih armad po drugi bitki za Lvov in drugem delu celokupnega vojskovanja med Avstrijci in Rusi dne 12. septembra je bilo tako, kot nam kaže zemljevid.

Po 12. septembru so se jele avstrijske armade umikati, kakor smo že prej poročali. Desno krilo se je pomaknilo izpred Lvova na črto Przemysl—Groddek, armadi Dankla in Auffenberga pa na črto Przemysl—Krakovo. Tako je bila ustvarjena zopet ena, nepretrgana črta med celo avstrijsko armado.

Konrad pl. Hötendorf pa je pomaknil te čete še delj nazaj: trdnjavi Krakovo in Przemysl sta krili skrajno levo in desno



krilo cele armade, zadaj pa Karpati. Seveda je bilo dano s tem Rusom veliko ozemlja Galicije. Toda avstrijska armada je potrebovala odpočitka toliko časa, da ji je proti ruski premoči prišla na pomoč nemška armada.

Nazaj je bila res po vseh teh bojih avstrijska armada potisnjena, toda premagana ni bila. Ne da se tudi tajiti, da niso Rusi dosegli velikih uspehov: 1. Ruska Poljska je bila očiščena sovražnika; 2. velik del Galicije z glavnim mestom Lvovom je bil v njih posesti; 3. važne prelaze čez Karpate so imeli v posesti.

Toda njih izgube so bile veliko večje kot naše in ruska moč je bila — kakor kažejo nadaljnji dogodki — prizadeta tako po teh bojih, da je nosila odslej ruska armada rano, ki se ni dala zaceliti.

Na eni strani izgub polni, strahoviti boji v mazurskih jezerih, na drugi pa globoke rane v telo ruske armade sekajoči boji z avstrijsko armado.

Premoč ruske armade je bila res podobna velikanskemu parnemu valjarju, ki naj bi se valil iz Rusije kar naprej proti Dunaju in Berlinu in zmečkal vse pod seboj. Pa so avstrijske in nemške čete nekaj v mehanizmu tega valjarja strle in obstati je moral — v Galiciji. Vse pa kaže, da se ne bo valil naprej, temveč da ga bo treba potegniti nazaj. Neizmerne množice ljudi dobiva še vedno iz rezervarja, ki ga ima Rusija v ta namen. Toda ne pomaža mu nič: — ali ni par dovolj močan, da bi potisnil valjar naprej — ali pa niso mehaniki krog valjarja kos svoji nalogi . . .

Podrobnosti iz bojev.

I.

Lvov.

Kakor je Varšava glavno mesto Ruske Poljske, tako je Lvov glavno mesto avstrijske Galicije. Varšava šteje 800.000, Lvov pa nekaj nad 200.000 prebivalcev, med katerimi je velik del judov. Mesto leži v kotlu, ki se odpira proti severu. V mestu je nastanjeno gališko namestništvo, nadalje poveljstvo 11. armadnega zbora. V Lvovu rezidirajo rimsko-katoliški, grško-katoliški in rumunski nadškof.

Sredmiescie, notranje mesto, tvori središče štirih predmestij, ki so: na severu Sredmiescieja Żółkiewski, na zahodu Krakowskie, na vzhodu Svyzakowskie in na jugu Halickie predmestje. Notranje mesto omejuje proti zahodu Waly gubernatorskie, zahodno pa Waly hetmanskie po hetmanu Jablonskem, ki je branil svoj čas mesto proti Turkom in mu je postavljen tudi spomenik.

Na glavnem trgu stoji sredi starih hiš in modernih monumentalnih vodnjakov mestna hiša, ki so jo zgradili pred sto leti. Iz 65 metrov visokega stolpa je lep razgled na mesto in okolico. Tudi z Unionškega griča, ki leži izven mesta, in s Franc Jožefove gore se nudi lep razgled.

V Lvovu je veliko starih hiš in muzejev. V Kamenici Krolewski, zgrajeni leta 1850., kjer je Sobieski v svojih časih bival, je zdaj mestni muzej, severno zahodno od trga leži Dzieduszyckijev deželni muzej z zbirkami iz nekdanje kraljevine Poljske. Tudi obrtni muzej je vreden, da se ogleda. Stauropigianski muzej obsega zbirke rusinske cerkvene umetnosti. Tudi v cerkvah je veliko dragocenosti. V Krakovskem predmestju leži gališko deželno poslopje, ki ga je zgradil Hochberger. V zborovalnici se nahaja Matejkova zgodovinska slika.

V Krakovskem predmestju leži tudi mestni park. V Osolinskijevem narodnem muzeju je nastanjena bogata knjižnica, ki obsega 300.000 tiskanih del, 4881 zvezkov rokopisov, redke bakroreze in denar, orožje in stare slike.

Ko je cesarica Marija Terezija zasedla Lvov, je storila vse, da je pod vladno zadnjih poljskih kraljev zelo zanemarjeno mesto dvignila. Uredila je davke in leta 1773. je v Lvovu že apelacijsko sodišče poslovalo. Najpočasneje je napredovalo šolstvo. Sedanje mesto z vzornim vseučiliščem je dobilo šele leta 1875 prvo ljudsko šolo.

Lvov in njeva okolica sta doživela že precej velikih bojev, o katerih nam poroča zgodovina nesrečne Poljske.

Eden najznamenitejših in najodločilnejših bojev, ki so se vodili za posest Lvova, pa je bila velika tatarska bitka leta 1695. Kralj Jan III. Sobieski je vladal takrat na Poljskem in njegova krepka

vlada je še enkrat pripomogla po notranjih strankarskih bojih razdejeni državi do slave. Skupno z vojvodo Karlom Lotarinskim je kralj Jan Sobieski leta 1683. premagal Turke pri Dunaju in tako za večne čase združil svoje ime z zgodovino cesarskega Dunaja.

Leta 1695. je stalo poljsko kraljestvo pred težkimi časi. Turški veliki vezir je našantal Tatare, da so vpadli v vzhodno Galicijo. Kralj Sobieski je bil težko bolan, okolica Lvova skoro brez vojaštva. V mestu so prirejali bogataši sijajne predpustne zabave, sredi teh zabav pa pride strašno poročilo, da so vdrle neštene tatarske tolpe v Galicijo in da prodirajo proti Lvovu. Veselje je hipoma minulo in Lvov se je pričel pripravljati na obrambo. Kraljevi vojskovodja Jablonski je hitro zbral vse konjenike in šel proti sovražniku. Vnel se je strašen boj. Tatari so vdrli do Lvova in požgali predmestja. Končno se je sreča obrnila na stran Poljakov in Tatari so se pričeli umikati. Na umikanju je bila cela tatarska vojska popolnoma uničena in le male čete so se rešile čez Dnjester.

II.

Nezmagljiva hrabrost in najnesebičnejša požrtvovalnost.

Medtem ko so se vršili še boji za Lvov, je poslal dne 4. septembra »Slovenčev« poročevalec iz vojnega poročevalskega stana sledeče zanimivo poročilo, v katerem poudarja posebno junaštvo vojakov:

Že nad deset dni stoje naše čete noč in dan v sovražnem ognju, ne da bi bilo videti konca tem velikanskim naporom. Premogočni sovražnik vihra neugnana naprej. Najdrznejša domišljija bi si komaj mogla naslikati vse one grozote, ki so se odigravale in se še odigravajo v strelnih jarkih okrog Lvova. Nobena ped domovinske zemlje se sovražniku ni odstopila brez najtežjih krvnih žrtev; opustošujoč šrapnelski ogenj je na obeh straneh napravil globoke vrzeli v redke bojne črte, mož za možem je padel mrtev ali ranjen, toda popustiti? Ne! Dokler le mogoče, ne. Šele ko pridrve nasprotne kolone v veliki premoči in groze popolnoma udušiti naše močno razredčene vrste, se začne korak

za korakom redno umikanje v prihodnje brambne postojanke, kjer se grozna igra z ognjem in mečem zopet začne, in zopet grme topovi in prasketajo puške, in zopet padajo hekatombe in hekatombe človeških žrtev.

Turist, ki dva ali tri dni leži ranjen v kaki globoki razpoki in čaka na rešitev, se sam smatra za nekakega junaka, ki je zmagovito prestal boj z naravnimi silami. Kako neizmerno majhen pa je v primeri z našimi vojaki v fronti! Trudno telo zahteva svojo pravico na počitek in spanje — toda niti govora ni o tem. Pač je telo zleknjeno po tleh, pest krčevito stiska puškino kopito in trudne trepalnice se same od sebe zapro. Toda prenapeti živci delujejo dalje; najmanjši šum zbudi vojaka in ostro preže pordečele oči za sovražnikom. Prazni želodec kruli, toda mož ne čuti več ne lakote, ne žeje, kvečjemu se mu oglašajo želja po tobaku. Že pri manevrih nas uči izkušnja, da preutrujeni ljudje tudi najbolj menaže ne pokusijo, marveč se raje takoj uležijo. Ta prostovoljna odpoved hrani se še mnogo česče pojavlja v strelskem jarku, tako da mora mož izdati tem več živčne sile, čim manj si nadomešča moči s hrano, iz česar nastaja ona razdražena živčna napetost, povečana še ob pogledu na mrtve in ranjene, ki množe tira naravnost v blaznost. Kakšne neizmerne moralne sile in potence so morale biti skrite v naših četah, da so bile v stanu še skozi deset dni groznih krvavih bojev ne le upirati se sovražniku, marveč ga z nadčloveško močjo celo napadati in prodirati. To je treba še toliko više ceniti z ozirom na okolnost, da se sovražnik nahaja v lastni deželi.

Skupina pri Lvovu — to je prava junaška skupina! Tega nočemo reči na škodo zmagovitih Krasničianov, katerih izkušeno hrabrost občudujemo. Toda krasniško skupino na njenem zmagovitem prodiranju močno podpira zavest, da je zmagovalka v sovražnikovi deželi, medtem ko ima lvovska skupina proti sebi sovražnika, ki ima isto moralno ugodnost zase, ki ne pozna skoraj nobenih kulturnih potreb, čigar skromnost v tem oziru je svetovno znana in ki ponosno trka na svojo ogromno številno silo. Takemu sovražniku se uspešno upirati cele tedne skoro brez

spanja in v neprestanem krvavem boju, to glasno priča o najvišjih vojaških čednostih, nezmagljivi hrabrosti in najnesebičnejši požrtvovalnosti.

III.

Iz boja za vas Skwarzawo.

Stopali smo težko obloženi po prašni gališki cesti. Zaviti smo bili v sivorumen prah, požirali smo ga in si brisali potne kaplje, ki so nam drsele po obrazu. Avgustovo solnce je pripekalo z vso silo na nas. Hotelo je preizkusiti avstrijskega orjaka, če je zmožen prenesti to gališko vročino.

Stopali smo molče; zatopljen je bil vsak v svoje misli. Govoriti se ni ljubilo nobenemu. Utrujeni in izmučeni smo bili že itak dovolj, in sedaj še govoriti, ko je nam silil prah v usta, nos in oči. Na obrazu se nam je napravila trda skorja prahu in znoja. Ne veste, kako nas je pekla ta skorja in žgala. Prilepila se je tako trdno na kožo, da je ni bilo mogoče z roko odluščiti.

Korakali smo dalje.

Stopala je kompanija za kompanijo.

Nobeden ni tožil, da težko prenaša breme. Nobeden ni tarnal. Stopali smo dalje in dalje.

Pred nami se je razprostirala ogromna poljana, posajena s krompirjem. Krenili smo s ceste nanjo. Pred nami nam je napravila pot čez krompir naša artiljerija. Čez zeleno krompirjevo njivo je peljala nas že prašna pot. Kazal se je nezrel sad, a nihče se ni zmenil, da delamo kako škodo.

Stopali smo molče dalje.

Solnce je pripekalo.

Nobene sapice.

Dospeli smo na malo vzpetino. Odprl se nam je pogled.

Vsi smo pričakovali, da zagledamo sovražnika. A iskali smo ga zaman.

Odprla se je pred nami ravnina. Prostrano polje požetega ovsa. Na polju je stala lokomobila in mlatilni stroj, zapuščen med malimi kopicami snopovja, ki je bila pripravljena za mlačev. A lastnik je vse skupaj zapustil pred vojsko.

Šli smo molče mimo.

Šli smo dalje in dalje.

Prikazala se je pred nami ubožna vas. Hiše iz slame in nežgane ilovice.

Prebivalcev nikjer nobenega.

Nekaj rac je žalostno brodilo po umazani mlaki. Med hišami je begala krava, ki je očitno zapuščena ostala v vasi.

Vse tiho je bilo v vasi.

Od nikoder nobenega glasu. Vse tako mirno in veličastno je bilo v ozračju. Vse je pričakovalo, da se v nekaj urah dogodi nekaj velikega.

Iz zamišljenosti in zatopelosti ter veličastnega miru nas je vzbudil ropot motorja v zraku. Nad nami je plul aeroplan. Izstopil sem iz vrste in nastavljal daljnogled. Mirno je plaval v ozračju. Spoznal sem ga za našega. Častniki so se takisto ustavili in opazovali njegov polet. Letalec, neki naš nadporočnik, je opazil, da stopa pod njim njegov polk, pa se je spustil še nižje in je nekolikokrat zamahnil z belo zastavico v pozdrav.

Stopali smo zopet dalje.

Opazoval sem okolico.

Daleč na desno se je dvigala vrsta nizkih hribov. V znožju je peljala cesta; videl sem z daljnogledom, da po cesti stopa vojska, zavita v prah.

In levo od nas so gazili oddelki po močvirju. Šli so dalje in dalje.

Naenkrat smo začuli iz dalje zamolklo grmenje. Enemu gromu je sledilo še več. Bilo je grmenje topov.

Kakor oživilni smo pričeli stopati. Pozabljeno je bilo vse. Vsi napor, vsa teža tornistre je izginila; nobeden ni bil več žejen in lačen tudi ne. Vse je prešinila neka, rekel bi skoro, veselost. Pričeli smo govoriti.

Vsi smo čutili, da hitimo v boj, ki naj nam prinese čast in slavo ali pa smrt za drago domovino. Vsakdo je hitel oživilen dalje, hoteli smo biti čimprej v ognju. Pospešili smo korake.

Vedno glasneje je udarjalo grmenje na naša ušesa; vedno bliže smo šli proti bojni črti. Iz dalje se je začulo tudi prasketanje pušk. Za hip je bil ogenj močnejši, a je hitro malo pojenjal, da kesneje s toliko hujšo silo izbruhne.

Pred nami se je vlekla mala vzpetina ter nam zakrivala pogled na bojišče. Čuli smo samo pokanje topov in pušk; tupatam je dirjal kak jezdec in nesel povelje.

Moja kompanija je dobila nalogo varovati artiljerijo z desnega krila pred so-

vražno konjenico. Morali smo ostati odzadaj in čakati, kdaj nas pokliče povelje za prodiranje. Ukopali smo se v zemljo in morali smo ondi ležati.

Dolgočasno se nam je zdelo ležati tako brezdelno, najrajši bi bili planili naprej in posegli v boj; a povelje je povelje in morali smo ostati za bojno vrsto.

Ležali smo trije prostovoljci skupaj. Daljnogled je hodil iz rok v roke in opazovali smo gibanje na našem desnem krilu. Gledali smo, kako izborno zadevajo naši poljski topovi sovražno baterijo, ki je bila skrita pri neki pristavi v bližini vasi Skwarzawa. Ni preteklo pol ure in sovražna baterija je za hip umolknila; očitno se je morala umakniti iz svoje pozicije. In res se je to zgodilo.

Zavzela je drugo pozicijo.

Zopet je pričelo grmeti osem topov. Šrapneli in granate so padale preblizu. Niso zadevale naše baterije, ki je stala ukopana pred nami na mali vzpetini. Dolgo časa je trajal dvoboj med baterijama in končni uspeh je bil, da je pričela goreti vas Skwarzawa, za katero se je boril naš spodnještajerski polk.

Prihajati so pričeli ranjenci izpred vasi Skwarzawa. Neki četovodja, doma blizu Celja, je došel k nam ter me prosil vode. Podal sem mu jo. S slastjo jo je pogoltnil.

Ranjen je bil v nogo, da ga je moral pri hoji podpirati tovariš. Ustavil se je pri nas, ker je bil začul slovensko govorico. Vleget se je poleg nas ter pričel praviti, kaj počnejo naši slovenski fantje v ognju.

Pravil je:

Moj polk je v ognju že od desete ure. Ves čas nas je neprestano obsipaval sovražnik z dežjem krogel in šrapnel. Bilo je to na distanci 800 korakov pred vasjo. Naši fantje, znani kot dobri strelci, so streljali izborno; jaz sem bil kot podčastnik za fronto ter sem imel priliko opazovati učinek naših krogel. Maršikatera ruska čepica je zdrknila na zemljo in glava je klonila v strelskem jarku. Rusi so imeli v vasi mnogo rezerve. Čudno se mi je zdelo, zakaj niso streljale na nas sovražne strojne puške. Dve sem bil zapazil ob koncu vasi, skriti v kopici ovsu.

Saj veste, je dejal četovodja nam, da se naši fantje radi pretepavajo. In danes

so se hoteli tudi, samo s to razliko, da ne z domačimi topničarji, temveč z Rusi. In plazili so se po vseh štirih tako dolgo naprej, da so dospeli na razdaljo sto korakov, ki jih je še ločila od sovražne vrste. Tukaj se je razvil pravi peklenški ogenj. Fantje so kljub najhujšemu ognju imeli vedno dovolj šal. Pred mano je govoril neki prostak, znan po svojih dovtipih v vsem polku. Dejal je okoli ležečim: Stavite, da bom jaz komandiral napad? — Kaj se ti sanja, saj vendar nisi častnik. — No, bodele že videli.

In streljali so dalje.

In res se je zgodilo, kar je dejal šaljivec.

A kako je komandiral?

Vsedel se je v najhujšem ognju poleg svojega jarka ter pokazal hrbet sovražnikom; bajonet si je bil že nataknil na puško.

Dejal je:

Fantje! Veste kaj, te-le ruske muhe so pa že preveč sitne. Še hujši so pa čmrlji, ki prilete od zgoraj; kaj pravite, če bi malo podregnili v to sršenovo gnezdo. Daleč itak ni. Teči smo tako navajeni. Dostikrat smo tudi doma tekli, kadar smo hodili dekletom v vas. In rečem vam, fantje, korajža velja.

In zgodilo se je nekaj velikega.

Kakor na povelje so se dvignili vsi. Stekli so kakih deset korakov. A sprejel jih je ogenj strojnih pušk, ki so bile skrite v ovsu. V hipu je ležala vsa linija na tleh.

Pri tem naskoku me je nekaj zaskočilo v nogo, in zgrudil sem se na tla. Priskočil mi je tovariš ter poiskal rano. Ravno tu pod kolenom je načeta kost. Obvezal me je. Stopiti nisem mogel na nogo. Nadel me je na ramo ter me počasi nesel z bojišča. Hudo mi je bilo zapustiti svoj vod in se odstraniti z bojnege polja. Hotel sem gledati boj in tovariš me je moral spustiti na tla in zrla sva pred seboj na bojno črto. Na naše čete so se vsipale krogle in šrapneli. Fantje se niso mogli vzdržati.

Zopet so napadli.

Dobro sem razločil šaljivca. Je namreč prav male postave. Videl sem ga, kako je drvil prvi v sovražno vas. Padale so krogle okrog njega res ko muhe. Drevil je naprej in za njim vsa četa. Videl sem ga, kako je pritekel k nekemu skednju. Udaril je s

puškinim kopitom po ruskem častniku, ki je tamkaj opazoval. Šaljivec je pridrevil s tako naglico, da častnik ni imel časa potegniti sabljo. Priletelo je puškino kopito in častnik se je zgrudil z razbito glavo. Moj fant je drevil dalje, a je naletel na premoč, ki ga je obsula ko razdražene ose. Otepal je okrog sebe, a vzdržati ni mogel. Zgrudil se je pod težo premoči. Padel je; Rusi so planili nanj in tolkli so ga s kopiti. Žal mi je fanta. In obenem sem lahko ponosen, da sem imel take ljudi v svojem vodu. Borili so se kot levi. S kakim navdušenjem so drli na napad. Hudo mi je, da se nisem udeležil naskoka. A v zadoščenje mi je pogled in zavest, da naši fantje vedo, da gredo v boj za sveto pravico. Saj vidite, kako gori vas pred nami. Dal Bog, da se mi rana kmalu zaceli, da se vrnem v bojno vrsto.

Molče smo poslušali to pripovedovanje. Globoko nam je seglo in navdušilo nas še bolj. Zgodilo se je tako, kakor nam je dejal stotnik pred odhodom v boj: Slovenski fantje se še nikdar niso umaknili, rajši padejo.

In prav je imel.

Če so padli — — —

(To krasno poročilo je napisal za »Slovenca« neki slovenski vojak-prostovoljec. Vas Skwarzawa leži med Lvovom in Brodyjem, južno od Buska in vzhodno od Złoczowa.)

IV.

Kako so Lvov izpraznili.

V mažarskem listu »Vilag« je opisal neki drogist, ki je med zadnjimi zapustil Lvov, dogodke ob izpraznitvi tega mesta takole:

Teden dni pred izpraznitvijo je Lvovski mestni poveljnik obvestil župana, da se bo mesto iz strateških vzrokov najbrže izpraznilo. Prebivalstvo ima teden dni časa, da v miru zapusti mesto, ako želi. Nato je župan dal nemudoma nabiti razglase, s katerimi se prebivalstvo obvešča o sklepu mestnega poveljstva. Bankam se je naročilo, da uračujejo do polnoči, da more vsak vložiti oziroma dvigniti svoj denar. Umetnine so se spravile v zaboje in odposlale. Odpotujočim se je svetovalo, da vzamejo seboj boljšo hišno

opravo, gospodinjsko orodje in perilo. Komaj so bili razglasi nabiti, že se je začelo v mestu veliko gibanje, ker je vsak, ki je nameraval mesto zapustiti, nemudoma začel spravljati svoje stvari skupaj, da bi čim največ svojega imetja spravil na varno. Ljudje so delali noč in dan in ceste proti kolodvoru so kmalu mrgolele ljudi, ki so odhajali iz mesta. Vlaki so vozili brez prestanka. O kaki paniki pa nikjer ni bilo nobene sledi, ker so bili prebivalci trdno prepričani, da se mesto izprazni le iz strateških ozirov. Prtljaga in tovori so bili zloženi blizu kolodvorov. Medtem, ko so premožnejši potovali dalje v notranjost Ogrske, so se revnejši ustavili v ogrskih obmejnih vaseh in mestih. Vojaštvo je na priznanja vreden način podpiralo civilno prebivalstvo in bilo je lepo videti, kako so si ljudje brez razlike stanov med sabo pomagali. Videti je bilo univerzitetne profesorje, zdravnike, odvetnike, poslance, kako so nalagali vozove in vlačili na kolodvore, ondi razkladali tovore in jih vlagali v železniške vozove. Kjerkoli je bilo potrebno, so pomagali tudi častniki in vojaki. Ljudje, ki so se podali v karpatske kraje, so se peljali na vozeh. Take vrste vozov so spremljevale vojaške straže, ker so jih ruski kozaki ponoči opetovano napadli, a bili vselej odbiti. Na ogrsko mejo je na ta način dospelo mnogo Lvovskega prebivalstva; občine so zanje zgradile barake, v katerih se je za vse skupaj kuhalo. Ob odhodu so nam rekli, da se bomo v par tednih lahko zopet vrnili v Lvov, o čemer smo tudi vsi trdno prepričani...

V.

Kako so rešili 1200 Lvovskih ranjencev.

Zdravnik, ki je bil za časa bitke v Lvovu, je napisal v brnskem »Tagesbote«: S šestimi rojaki sem se nastanil v Lvovski kadetni šoli, ki je bila izpremenjena v bolnišnico. Krasni zračni prostori in obilo preskrbljene obveze in druge potrebščine so jamčile za uspešno delovanje. Bolnišnica se je v naglici uredila o priliki bitk pri Krasniku in Lvovu; izprva smo imeli le dva oskrbovanca: dva ranjena Rusa. Nenadoma se je pa položaj izpremenil! Proti osmi uri zjutraj je došel transport ranjencev, ki nas je noč in dan držal na



Deklica z Rawaruske streže na bojišču vojakom.

nogah. V hipu je bilo zasedenih vseh 1200 postelj — bolnišnica je bila polna do zadnjega prostora. Kdo pozna ljudstva in kdo šteje imena onih, ki so se ranjeni združili tukaj? Junaštvo teh ljudi je čudovito. Nobena poteza na obrazu, noben vzdih ali krik ne izda težkih ran.

Ko smo zdravniki opravljali svoje resno delo, je 2. septembra ob 4. uri popoldne dospela vest, da se od jugovzhoda mestu bliža sovražnik; žareči odsvit ognja in neprestano grmenje topov je potrjalo to vest in kazalo nevarni položaj. Štirje moji tovariši so dobili povelje, da gredo v Grodek, kjer se je pričakoval spopad, in samo jaz in dr. W. naj bi s 1200 ranjenci, med katerimi je bilo mnogo težkih slučajev, ostala v izpostavljeni bolnišnici. Tedaj nam je prišel na pomoč prst božji. Neki ruski aeroplan se je prikazal nad bolnišnico. Komaj so naši opazili na njem črnordečo zastavo, so ga začeli takoj ostro obstreljevati; aeroplan se je dvakrat preobrnil, nato pa z zadnjimi silami odplul v smeri proti sovražniku. Sedaj sem vedel, kaj nas čaka: polna bolnica, samo dva zdravnika, nobenega strežnega osebja, nobene hrane.

Takoj smo izdali povelje: »Vsi lahko ranjeni na noge in na kolodvor!« Vse je skočilo s postelj — bodisi lahko, bodisi težko ranjen; — razne zasebne vozove smo brezobzirno ustavili in ukazali, da vozijo ranjence na kolodvor. Ostal mi je le še en bolnik v tretjem nadstropju, ki je imel pljučnico; s povzdignjenimi rokami me je prosil, da ga vzamemo seboj. Zavili smo ga v odeje in prenesli na voz. Bolnišnica je bila iz strahu pred Rusi takoj prazna. Šele sedaj sva s tovarišem mogla misliti na lastno rešitev. Bila je črna noč. Dirjala sva v prvo nadstropje in iz bolnične blagajne vzela zelo visok znesek, nato pa bežala skozi črno temo proti Grodeku in bila večkrat v smrtni nevarnosti. V Grodeku sva dospela do zadnjega vlaka, ki naju je v dveh in pol dneva pripeljal v Przemysl. Vso pot sva se bedno preživljala z milimi darovi; v žepih sva nosila veliko bogastvo, a sva bila vesela, ako nama je kaka kmetica ponudila kosce črnega kruha. Vlaki iz Lvova so bili vsi gosto natlačeni; ubogi ljudje so morali cele brezkončne noči prebiti na hodnikih.

VI.

Iz boja slovenskih lovcev v Galiciji.

Dunajski list »Neue Freie Presse« je poročal o boju slovenskih lovcev sledeče: Naš bataljon je ležal v neki mali vasi in je imel še z drugimi tremi pešpolki nalogo, premočne oddelke proti nam korakajočih Rusov zadržati. Dobil sem nalog, da grem z 90 lovci do določenega gozdnega roba in da opazujem od naših konjeniških straž ravno kar naznanjene kozake. Ležali smo dobro skriti v gozdu, ko naenkrat izstopi iz sosednjega gozda neki kozak, pazljivo ogleduje okoli sebe, nato poleti čez polje, ki se je razprostiralo med našim in sosednjim gozdom v naši bližini. Njemu je sledil drugi, nato tretji in ko niso nič sumljivega zapazili, se pokaže skoro oddelek kozakov, ki je štel okoli 30 mož.

Z največjo težavo sem zadrževal svoje moštvo, da niso postrelili konj pod njimi; moral sem se strogo držati povelja, da ne izdam našega prodiranja in da izvem, odkod prihajajo Rusi. Čez nekaj časa je kozška patrulja odšla; poslal sem hitro bataljonu poročilo. Nismo dolgo čakali spopada, in sicer s četami, ki so bile precej močnejše od naših. Ali samo po številu. Posrečilo se nam je, hvala junaštvu in zaničevanju smrti našega moštva, sovražnika zadržati in mu zadati velike izgube. Z neprimernim junaštvom so šli ljudje našega bataljona, večji del Slovenci, proti sovražniku. Kljub silni utrujenosti našega moštva so naši vedno nanovo s silnim junaštvom in odločnostjo naskakovali sovražnika.

Pri našem korakanju je prišel k nam neki kmet in se ponudil za vodnika. Mi smo to ponudbo odbili, nakar je stekel v gozd in pri tem vpil nam nekaj nerazumljivega in pokazoval z roko na nas. Dosti smo videli; dva dobro pomerjena strela sta preprečila njegovo izdajalstvo. Kako upravičena je bila ta hitra sodba, to smo spoznali, ko smo se približali. Previdno preiskovanje gozda nam je pokazalo, da so v njem skriti Rusi, in če bi jih mi ne odkrili in pregnali, bi nam prišli za hrbet.

Omenil sem, da je bil vsak posamezen mož pravi junak. To pa ne velja samo za aktivno moštvo, ampak tudi za čast-

niške sluge, ki so bili največ sami rezervisti. Ko smo ležali v nekem jarku, obsuti od ognja šrapnelov in pušk, je dobil moj sluga puško, da se bori, kakor je rekel, »za kratek čas« z nami. Sluga našega stotnika, močan mož iz Predarlske, je šel s samokresom v roki zraven svojega stotnika, da ga varuje. Naša konjenica je do skrajnosti drzna in gre na svojih poizvedovalnih pohodih daleč v sovražnikovo ozemlje. Večkrat se je zgodilo, da so posamezni dragonci ali honvedni huzarji pričeli boj s kozaškimi stražami, jih zapodili v beg in zasledovali.

VII.

Bitka pri Grodeku.

V bitki pri Grodeku so se odlikovali posebno tudi ogrski polki. Ogrski list »Pesti Hirnap« je opisal boje pri Grodeku takole:

Grodeško bitko je spremljal ljut ogenj in peklenško grmenje topov. Proti sovražniku so stale ogrske čete, ki so s svojimi neprestanimi napadi porinile Ruse pred Lvovom 20 km nazaj. Posebno ostro je divjal boj 50 km južnovzhodno od Grodeka, in sicer izključno med Ogri in Rusi.

Dospeli smo na valovito višino, na kateri je bila postavljena naša artiljerija. Ustavili smo se približno poldrug kilometer proč od grodeškega strelišča, levo od artiljerije. Ogenj iz topov je v tem času nekoliko popuščal, tako da smo jasno slišali pokanje pušk naših naprej porinjenih na redko razvrščenih čet; z daljnogledi smo tudi natančno opazovali prodiranje ene naših vrst.

Tedaj se je že tudi zopet oglasila ruska artiljerija, ki je bila nameščena na višini nasproti grodeškemu strelišču. Naša artiljerija je takoj odgovorila in kmalu se je zemlja tresla pod grmenjem topov. Namen Rusov je bil sprva, da bi prisilili k molku našo artiljerijo, ki je stala pred grodeškim streliščem. Ko se jim to ni posrečilo, je začela ruska artiljerija besno streljati na municijske vozove, ki so stali pred streliščem. Trenotek se je zdelo, kakor da bi se en del šrapnelov razletaval natančno sredi med vozovi, vendar so napravili le malo škode. Naši vojaki so mirno kadili naprej svoje pipe, sredi med vozovi.

Ruska artiljerija je nato vzela pod ogenj celo ravnino. Nastal je peklenški hrup in vsa pokrajina je odmevala od strašnega žvižganja šrapnelskih strelcev. V tem hipu sta šli preko ravnine dve straži in takoj je udarila granata pred nju. En vojak je padel kakor od strele zadet. Drugi se je sklonil čezenj, ga trenotek preiskoval, nato pa šel mirno naprej, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo.

Ob 3. uri popoldne smo zopet videli gibanje v oni smeri, kjer so se pomikale naše vrste. Naši daljnogledi so se obrnili tje kaj in vsi smo vstali, ko so nenadoma nad našimi glavami začeli žvižgati šrapneli. Rusi so nas bili po vsej priliki opazili in meneč, da imajo opraviti s člani kakega štaba, so nas pozdravili z nekaj strelji, vendar ne da bi nam bili napravili kako škodo, čeprav so se šrapneli komaj 200 m od nas razletavali. Napravili smo več fotografskih posnetkov dvigajočih se dimnih stebrov.

Pri Grodeku boreče se rusko krilo so naše čete krepko potisnile nazaj. Naša artiljerija je neprestano prodirala naprej in njen neprestani ogenj se je slišal kakor oddaljujoča se nevihta. Rusko levo krilo se je še krepko držalo. Obojestranska artiljerija si je prizadevala, da bi nasprotno prisilila k molku in podpirala svojo pehoto.

Medtem smo v ravnini prodrli naprej za kakih sto korakov. Ustavili smo se pri jarkih, ki so bili z lopatami izkopani. Tu smo prvič videli mrtve. Čez dan padli so se pokopali. Pred dvema dnevoma je bila v teh jarkih še ruska pehota. Proč vržena bodala, konzerve in patronski tulci so ležali raztreseni vse naokrog. Bilo je tudi mnogo patronskih zaboječkov s karakterističnimi ruskimi koničastimi krogli.

Nekoliko dalje je bil majhen gozd popolnoma enak čevolskemu gozdu pri prelazu Šipka, kjer so vojaki iz Gurka izbojevali strašen bajonetni boj. Cel dan je tu divjal boj. Do večera so se naše vrste približale tu do daljave za naskok, in sicer do gozdnega roba.

Ob mraku je začel ogenj iz topov pojenjavati. V tem hipu so se naše čete na celi črti pognale k naskoku. Rusi so svoje strojne puške namestili na drevesih in otvorili peklenški ogenj na avstrijske čete.

Naši častniki so s potegnjeno sabljo in občudovanja vredno hrabrostjo drli naprej, vendar so čete pod strašnim ognjem začele omahovati.

V tem hipu je prodril skozi noč silen »Hura!« Szekeljcev. Iz grodeškega gozda je zazvenelo grozno žvenketanje bajonetov. Ruske vrste so kupoma padale pod udarci Szekeljcev. Čez pol ure je bilo tiho v grodeškem gozdu. Niti en Rus ni ušel. Komur je prizanesel szekeljski bajonet, ta je bil ujet. To je bila najlepša epizoda v grodeški bitki.

Sredi med veselo zmagoslavje je prišla vest, da so Rusi više na severu s tako ogromno premočjo pritisnili na armado generala Auffenberga, da le-tej ni bilo moč, da bi jih potisnila nazaj. Vrhovno poveljstvo je zato sklenilo armado namestiti v taki defenzivni postojanki, da se ruska premoč ne čuti tako zelo. Vsled tega povelja je tudi naša grodeška armada ustavila ofenzivo, ki se je tako sijajno razvijala.

Črtice.

I.

Junaška deklica iz Rawaruske.

Med ranjenci iz Rawaruske je bila tudi majhna poljska kmečka deklica, ki je med bitko neprestano tekala krog ranjenecv in jim prinašala vode. Končno je tudi njo zadel probec šrapnela in ji močno poškodoval nogo. Prepeljali so jo na Dunaj z drugimi ranjenci. Med vožnjo so ji morali odrezati poškodovano nogo. Na Dunaju je ležala na kliniki dvornega svetnika Hochenečga, kjer jo je doletela čast in sreča cesarjevega obiska in njegove milosti. 13letni Rozi Zenoch — tako je deklici ime — je stregla njena lastna mati, ki je prišla za hčerko v cesarsko mesto. Toda tudi zdravnik-voditelj in strežno osebje je gledalo nanjo z največjo skrbnostjo; vsako željo ji skušajo brati z obraza in jo izpolniti. Izpočetka je bilo težko, ker nihče ni razumel njene govorice, pozneje, ko je prišla mati, se je lahko pogovarjala z materjo. Sam Bog vedi, kaj je nagnilo deklico, da je hitela na bojno polje k ranjencem in jim donášala vode. Morda je bila poleg usmiljenja tudi radovednost in veselje nad nikdar vidnimi prizori; na vsak

način pa je bil njen nastop občudovanja vreden. Saj se je morala kljub svoji nerazviti otroški pameti zavedati, da je tista moč, ki podira močne močake pred njenimi očmi, tudi njej nevarna. Bodisi tako ali tako: s svojim dejanjem je na hip izpremenila tek svoješa življenja. Iz oddaljene vasi je prišla v cesarsko prestolnico, tu videla cesarja in bila od njega bogato obdarovana. Čez mnogo mnogo let, ko bodo sedanji dogodki obledeli in se več ali manj pozabili, bo ona pravila svojim otrokom in vnukom o krvavih prizorih, ki jih je videla v bitki pri Rawaruski, pripovedovala o dobrotljivem častitljivem cesarju Francu Jožefu in njegovi prestolici ter jim kazala dragoceni njegov dar in svojo leseno nogo, ki jo je plačal avstrijski cesar iz lastnega žepa.

II.

Strašna noč.

Neki mlad ruski poročnik, ki se nahaja v našem ujetništvu, je pripovedoval: Pri Chodorowu smo stali cel dan v ognju avstrijske artiljerije. Najprvo so padale kroglice predaleč, mi smo gledali in se smejali. Toda sovražnik je dobro meril, že prihodnja salva je prišla bliže, in mi se nismo več smejali. Nič ni strašnejšega nego gledati, kako nas kroglice iščejo, nas najdejo in nam govorijo: aha, tukaj ste. Ko je tako prišla salva, smo se potisnili skupaj in gledali, če smo vsi. Tako smo postali brezupni, da niti na beg nismo mislili. Če bi vstali iz naših skrivališč, bi bil to samomor za nas. Padel je vsak drugi mož od nas. Nastala je tema, sovražni ogenj je ponehal in mi smo se lahko umaknili. Kolena so nas bolela in nekaj nenavadnega nam je bilo stati pokonci in hoditi. Omamljeni od hrupa in od razburjenja pri pogledu na padle tovariše, smo bolj lazili kot hodili. Ko je prišlo povelje, da se lahko pripravimo počivat, smo popadali na zemljo, preutrujeni smo bili, da bi odvezovali odeje. Naša utrujenost je bila tako velika, da pravzaprav nismo niti spali, temveč brezzvestno ležali na zemlji. V nejasnih predstavah se nam je zdelo, da se boj nadaljuje, da nas Avstrijci napadajo in njih strašni bajoneti tlačijo. Ker smo že prej smatrali za možno, da nas bo sovražnik

zasledoval, smo pogasili, preden smo legli na zemljo, vse ognje. Črna noč je ležala nad zemljo, vse je bilo tiho, moštvo je bilo preutrujeno, da bi zdihovalo ali smrčalo.

Tedaj pa počí strel. En sam strel v temni noči.

Vse tisoče nas je pretresel ta strel. Hipno smo bili vsi pokonci. Pograbili smo za orožje. Krik napadenih se je razlegel v temno noč. Bila je taka tema, da nismo ničesar videli. Vsem se je zdelo, da je sovražnik med nami in pričel se je boj. Brezvestno smo začeli streljati, se biti, bosti in kleti.

Toda vzdihí umirajočih so se glasili rusko. Ko se je pričelo daniti, smo videli, da smo sami, nobenega sovražnika nikjer. Kaj smo videli? Našo sramoto. Sami smo se bili med seboj kot v blaznem napadu. Toda kdo je streljal?

Oglasil se je stražnik in povedal, da se je en konj odtrgal in je bila nevarnost, da bi splasil druge konje. Zato ga je stražnik ustrelil.

Ranjenci na tleh so zdihovali, štirinajst je bilo mrtvih, katere smo umorili mi: naše brate.

Pogled na nje je bil tako strašan, da je stotnik, ki bi imel nadzorovati konje, pa se je preutrujen prezgodaj vlegel, potegnil revolver in se pred nami ustrelil.

Vsi smo se čutili kot roparje ali norce. Naša odporna sila je bila zlomljena.

En tak dan boja in eno tako noč preživeti, to je čez človeške moči. Drugi dan so nas skoraj vse ujeli.

III.

Naša zmağa pri Nowosielici.

V Črnovice je došlo poročilo, da so se v Besarabiji pri Ungheniju ob Prutu zbrane ruske sile obrnile proti bukovinskim mejam. Dne 22. avgusta je došla prednja straža te približno 20.000 mož močne ruske sile v Nowosielico. Dne 23. avgusta zjutraj se je čulo grmenje topov; z višjih točk mesta Črnovice se je pa lahko s prostimi očmi boj zasledoval, ker je bilo bojišče komaj eno miljo oddaljeno. Po trinajsturnem hudem boju so vrgli naši, predvsem črna vojska, premočnega sovražnika na celi, več kilometrov dolgi črti čez državno mejo. Naši so ujeli

800 ujetnikov, zarubili so štiri strojne puške, veliko vojnega orodja in 100.000 patron. Ruske pehote je toliko padlo, da so mogli naši le s težavo radi velikih kupov mrličev zasledovati sovražnika. Rusov je bilo ranjenih in ubitih 3000. Ruski pešpolk št. 47 je skoraj popolnoma uničen. Duh v ruski armadi označuje to-le: Komaj so prišli naši blizu sovražnika, se je na več mestih takoj vdal, ruski vojaki so puške pometali proč in prosili s povzdignjenimi rokami milosti. Ujetniki so izjavljali, da so zelo zadovoljni, ker so ujeti. Pet dni pred bitko jim je že pošel kruh. Polkovnik jim je rekel, da naj hitro proti Črnovicam marširajo, kjer da bodo bogato odškodovani. Bitke so se udeležili ruski polki, sestavljeni iz Ukrajincev, Poljakov in judov. Vojni ujetniki so pripovedovali, da so vojake teh polkov ruski policisti s knutami skupaj segnali. Ujetniki so nadalje pripovedovali, da so v celi Rusiji razobesili črne zastave in v polkovnem povelju je bilo razglašeno, da so Avstrijci usmrtili carico mater in da se mora zato Rusija maščevati.

IV.

O bojih pri Krasniku.

Med četami, ki so iz Anopola proti Krasniku prodirale, se je posebno odlikoval neki poljski polk. Ogenj iz pušk in topov je trajal v nedeljo 23. avgusta cel dan od 8. ure zjutraj do 7. zvečer. Ogenj se ni niti trenutek ustavil. Naše čete so konstantno prodirale v vojni črti. Kakor pripovedujejo ujeti ruski vojaki, so Rusi že pred dvema tednoma pripravili utrjene järke na bojišču. Na ruski strani so se borili večinoma Poljaki, ki so jih kozaki gnali z nastavljenimi puškami v boj. Avstrijsko prodiranje je bilo jako težavno, ker so morali prodirati po zelo peščeni zemlji. Vojaki so gazili pesek do kolen. Ko so prešli peščeno ozemlje, so morali zopet prodirati po hribovitem, z gozdi poraslem ozemlju, kjer so morali Ruse preganjati. Prebivalstvo je bilo nasproti našim vojakom miroljubno in prijazno. Rusi slabo streljajo, njih granate ne eksplodirajo. Naše granate strašno učinkujejo. V utrjenih jarkih so našli cele kupe mrličev ruske armade, ki jih je usmrtil strašen ogenj naših topov.

V.

Žena, ki je bila v šestih bojih.

Dne 18. sept. popoldne je dospela na nekem vlakcu z ranjenci v Olomuc neka žena, po imenu Ana Pelegrini, ki se je dne 25. julija letos v Griesu pri Bolcanu poročila s pismonošem Jožefom Pelegrini. Žena, ki je bila dovršila tečaj za bolniško strežnico, je pripovedovala uredniku lista »Mähr. Tagblatt« to-le:

Dne 18. avgusta sem se odpeljala iz Inomosta z vlakom, s katerim se je vozil polk deželnih strelcev, v čigar 6. stotniji služi moj mož. Po šestih dneh vožnje smo dospeli v Dunaj. Potem smo korakali še kake trideset ure, ko smo bili že tudi zapleteni v boj. Dotlej sem bila lahko vedno pri stotniji mojega moža, ker imam kot pomožna strežnica legitimacijo za vse vojaške vlake. Sedaj, ko smo dospeli v ogenj, sta me skušala polkovni poveljnik podpolkovnik Spiegel in poročnik Kroh od 6. stotnije na vsak način pregovoriti, da bi ostala zadaj. Toda jaz sem trdovratno hotela ostati, kajti tako sem mogla najhitreje nuditi pomoč ranjencem. Izprva mi je bilo pač nekako tesno, ko sem slišala krogle žvižgati okrog glave, kesneje se je tesnoba popolnoma razgubila ter sem se končno popolnoma navadila na ogenj. V tem boju sta bili 6. in 7. stotnija razpršeni in tako sem svojega moža izgubila izpred oči. Nato sem več ur blodila okrog in končno slučajno zadela na 11. poljsko bolnišnico. Z ranjenci sem se peljala dalje v smeri proti Lvovu. Na potu smo enkrat zašli med dva artiljerijska ognja in bili najljubeje obstreljevani. V Lvovu mi je slučaj naklonil, da sem zopet šla s 6. stotnijo in tudi moj mož je bil še živ in zdrav. Nato smo iz Lvova zopet odšli. Sčasoma so se vsi tako navadili na mojo navzočnost, da me nihče niti več opazil ni. Tri dni smo bili na maršu. To so bili strašni dnevi ter smo posebno trpeli vsled žeje. Vsepoposod smo našli ruske mrličje in ranjence, ker Rusi niti ne pokopujejo svojih mrtvecev niti ne jemljejo s seboj ranjencev.

Mnogokrat sem obvezovala tudi ruske ranjence. Toda dolgo se nismo mogli nikjer muditi. Bili smo v boju pri Janowu in še v treh drugih. Krajevna imena sem pozabila, ker so tuja. Bila sem vedno 20 do

30 korakov za ognjeno črto, večinoma za 7. stotnijo, ter sem se plazila k ranjencem in jih obvezovala. Če se je potem glasilo: »Dalje!«, sem seveda vedno hitela z njimi. Tako smo prišli do Lublina. Tu je bil moj mož ranjen v ramo in ko so ga z drugimi ranjenci poslali nazaj, sem se transportu pridružila tudi jaz. Peljali smo se tesno stisnjeni v vozu za ranjence; bilo je 40 mož in stregla sem jim kakor je pač bilo mogoče. Ko moj mož toliko okreva, da bo za vožnjo, se odpeljeva zopet v Bolcan.

VI.

Kako so Rusi v vojski oblečeni.

Ruska armada je dobila po carjevem ukazu leta 1909. novo vojno obleko, ki naj bi bila v zalogah za slučaj vojske pripravljena. Vojno obleko tvori čepica, vojna suknja, hlače iz debelega, sivkasto-zelelega volnenega sukna, ki se nosijo za škornji. Kavalerija nosi sivkasto-modre hlače, poleti pa sivkasto-zeleno bluzo. Obdržali so tudi dosedanje sivkasto-rjave suknje in so nadomestili vse svetle gumbe z usnjenimi. Uniforma častnikov je podobna uniformi moštva.

VII.

Poročila o prvih bojih.

»Slovenec« vojni poročevalec je poročal dne 25. avgusta o prvih bojih in zanimivo opisal nekaj slik z avstrijsko-ruskega bojnega pozorišča:

Danes smo dobili prvo poročilo o večjem boju v sovražnikovi deželi in prvo vest o lepem uspehu naših čet. Na prostoru pred Krasnikom je začela vzhodna skupina ene avstrijske armade prodirati. Do tega mesta vodi od naše meje le nekaj občil, ki so večinoma slaba ter gredo čez gozdno, deloma močvirnato ozemlje. Naše krdelo, ki je korakalo v smeri proti Lublinu, je na pohodu pač zadelo na sovražne patrulje, kajti Rusi še vendar Poljske niso docela izpraznili in tudi Varšave še niso pustili na cedilu, kakor se je začel poročati. Mogoče, da so sprva zapustili Varšavo in se potem zopet vrnili? Bodi temu kakorkoli, dejstvo je, da je po trdovratnem boju sovražnika popolnoma potolkla. Zaplenila je mnogo topov, zajela mnogo častnikov, in Rusom vzete zastave

bodo marsikateremu avstrijskemu polku ostale lep spomin na junaštva pri Krasniku.

Samoposebi se razume, da je vest o tem uspehu v našem gnezdu vzbudila mnogo radosti. Če napravi taka vest toliko veselja celo v krajih, ki so daleč od ognja, kako šele v deželi, ki jo je sovražnik neposredno ogroževal in se čuti naenkrat osvobojeno! Ko nam je bila vesela vest proti 4. uri popoldne telefonično sporočena in smo jo v kraju naznanili, je staro in mlado hitelo na cesto. Obkolili so častnike, vojake, častnikarje, sploh vse, ki nosimo črno-rumen trak, in nas obsipali z vprašanji. Vsak je hotel od nas izvedeti, kakor da bi drugače ne hotel verjeti! In ko smo vedno zopet eno ter isto ponavljali, je zaoril tisočglasni »živio« iz vseh grl, vihteli so klobuke, mladina se je brž razvrstila v sprevod, stari so se pridružili in ob zvokih ad hoc sestavljenе godbe — ki je vsekakor izvajala več hruma nego glasbe — se je množica valila pred sedež našega poveljstva; Poljaki in judi v najlepši slogi. Cela množica je odkrite glave pela cesarsko pesem, nato pa je neki židovski pevec zapel hebrejsko zmagoslavno himno; zanimivo sicer za vsakega, ki kaj takega še ni slišal, toda lepo? Tega ne morem trditi; pa seveda — okus in zausnice . . . Da so bili ljudje veseli, je vsakemu lahko umljivo, če se spomni na to, kaj za te ljudi pomenja beseda »pogrom«.

Tudi z vzhodne gališke meje se ne sliši nobenih hudih vesti, marveč samo vesela naznanila. Slaba obmejna straža, ki so jo tvorili orožniki in finančni stražniki, katerim se po možnosti dodajajo v pomoč črnovojniki, seveda ni mogla zadržati močnih kozoških oddelkov, da bi ne prodrli v naše ozemlje. In ruski tatarski bojni način je v obmejnih krajih povzročil pač veliko gorja: požgane hiše, poteptana polja, onečaščene žene in poklani otroci in starčki pričajo o bizantinski kulturi, ki nastopa tudi na jugu z iztikanjem oči, rezanjem nosov in ušes in še z gorjim. Ta kultura in ta šega naj triumfira nad zapadno kulturo? Ta zverinstva se pa ne izvajajo samo nad tujci v tuji deželi, marveč tudi nad lastnimi državljani. Človek se čisto čuti prestavljenega nazaj v čas, ki ga je Sienkiewicz tako klasično opisal v svojem delu »Z ognjem in mečem«. Uboga Poljska!

Zato ni čudno, da vsi le napol dobri elementi, ki se še nahajajo v ruski vojski, poljubujejo našim častnikom roke, če pridejo v naše ujetništvo, iz hvaležnosti, da so jih rešili izpod neznosnega jarma. Končno se lahko čutijo ljudje med ljudmi.

Rusi so v vzhodni Galiciji slično kakor v vzhodni Prusiji prodrli precej globoko v deželo. Nič čudnega, saj smo zvedeli, da so celo v Kamionki strumilowi stale čisto slabe avstrijske brambne sile, torej malo pred Lvovom. Neaktiven stotnik s 170 trenskimi vojaki — kaj je to? In na to moštvo »zadnje kategorije«, kakor ga vulgarno imenujemo, sta navalila dva polka kozakov! Kaj se je zgodilo? Ta mala četa je držala kraj proti sovražni premoči celo dopoldne, dokler ni proti poldnevu končno dospela pomoč. Tako izgledajo naše »manjvredne« čete. Kozaki so bili vrženi nazaj do Turynke — bili so se pač po kozashko. Je pač nekaj drugega onečaščati ženske ali pa v ognju pokazati svojo dolžnost.

Čisto spodaj v bukovinsko-gališkem kotu leži kraj Nowosielce. Dve vasi sta tega imena: rusko Nowosielece in avstrijsko Nowosielce. Ondi je 20.000 mož ruskih čet poizkusilo vpad čez mejo — z istim uspehom kakor pri Kamionki. 20.000 mož, to je ena divizija kavalarije z dodeljeno pehotno brigado, kakor Rusi običajno sestavljajo svoje čete. Plen, ki smo ga napravili, je jako znaten; vse to pa se je priborilo z naše strani s slabimi močmi, večinoma s četami starejših letnikov.

VIII.

Obramba Kamionke strumilowe.

Ena najlepših epizod izmed početnih spopadov avstrijske armade z ruskim navalom je pač obramba Kamionke strumilowe v času prvih ruskih napadov. Morda ne najdeš zanjo primere v zgodovini.

V noči od 20. na 21. avgusta je prinesel orožnik pred četrto uro zjutraj nočno službo izvršujočemu komisarju poveljstva v Chlomu poročilo, da se nahaja zelo mnogo kozakov v vasi Babjatičih, ki leži nekaj kilometrov daleč od Kamionke strumilowe.

Po naročilu poveljstva se je podal oni komisar na železniško postajo vprašat načelnika postaje, če ima vlak pripravljen za odhod.

V spodnjih prostorih postaje je spalo okoli 70 črnovojnikov in je najprvo komisar to moštvo alariral. Preden pa se mu je posrečilo zbuditi načelnika postaje, je zaslišal topot kopit kozaških konj. Videč, da preti nevarnost, hiti komisar nazaj v mesto, ali že med potjo zasliši streljanje strojnih pušk. V Kamionki je bilo ta čas samo 170 vojakov, to je 100 mož trena, 20 saperjev, a ostali črnovojniki. Komandant te pešične vojaštva je naglo organiziral obrambo.

Večji del vojaštva je ostal v vojašnici, del pa je streljal z železniškega tira, s postaje in iz zasebnih hiš. Kozakov je bila cela divizija, to je okoli 4000 mož z generalom Vanovskim na čelu. Dva tisoč se jih je udeležilo neposredno boja, ostanek pa je stal kot rezerva v čestinjaških gozdovih. Vrh tega so imeli Rusi dve strojni puški, eno postavljeno nasproti vojašnici, drugo v bližini postaje. Naši so bili brez strojnih pušk in kljub temu so izšli zmagovito iz brezprimerno neenakega boja. K zmagi so pripomogli nenavadno dobri streli našega vojaštva, ker skoro nobeden strel ni padel zastonj. Z okenj postajenačelnikovega stanovanja so streljali trije: poročnik Havranek, orožniški stražmojster in neki divji lovec iz sosednjih gozdov. Strelji teh mož so bili tako izborni pogojeni, da so ustavili eno rusko strojno puško.

Težke ure so prestali prebivalci Kamionke. Streljanje je trajalo od pete ure zjutraj preko popoldne, ali k sreči si ni upal noben kozak vdreti v mesto. V mesto pa so padali streli zelo gosto, k sreči pa brez večje škode. Ob 1. popoldne so se čule tri silne detonacije. Tedaj je ljudi prevzel silen strah. Mislili so za gotovo, da je prišla ruska artiljerija. Pa je bila samo eksplozija min, ki so bile položene pod železniškim mostom reke Bug. Ta most je imel razrušiti v določenem času poročnik saperjev T. Izvršitev ukaza je poplašal z življenjem; padel je, zadet v glavo od osmih ruskih krogel, z njim je padlo 12 črnovojnikov, ki so stražili most.

Našli so reveža z žveplenko v roki, z glavo vso razbito od krogl.

Situacija je postala za mesto grozna. Med tem se je prikazal pred rusko bojno

vrsto na belem konju poveljnik te armade, a močan veter je razgrnil rdeče obšitke njegovega plašča. Bil si je svest zmage, a to je bilo zanj poguba, kajti že je padel s konja, zadet od krogle preprostega črnovojnika, ki je s tem strelom na mah rešil Kamionko od vpada in uničenja.

Izgubivši poveljnika, so kozaki vedno slabše pritiskali na naše, streli so padali vedno redkeje; kozaki so se slednjič, v prepričanju izgubljene bitke, umaknili proti Czeštynju. S seboj so odvedli veliko množico ubitih in ranjenih kozakov.

Ob 5. popoldne so se prebivalci Kamionke oddahnili, a sanitejci so se lotili svojega dela. Naših je padlo 26, ranjenih pa je bilo nad 40.

V bolnišnici pa sedaj leži na postelji poveljnik nazaj vržene divizije kozakov, general Vanovski. Pri njem je sedel ruski štabni zdravnik, ki je odredil, da so prenesli ranjenega generala z bojne polja v bolnišnico in je prosil šefa bolnišnice, da zavežejo generalu rano. Položaj generala je bil brezupen kljub takojšnji pomoči, kajti bil je večkrat ranjen v trebuh.

Ko mu je okrajni fizik dr. Pietrowski pravil, da je le malo številce branilo Kamionko, je odvrnil po nemško: »To je pa vendar škandal, ko bi bil to vedel, bi bil vzel Kamionko brez strela! Nezaslišano, da bi me bila, zmagovalca Sokala in Rawaruske, dosegla krogla preprostega črnovojnika!«

Ko je ruski zdravnik zahteval, da mu oddajo generala in se skliceval na Rdeči križ, ga prime fizik dr. Pietrowski za roko, ga pelje okoli bolnišnice in mu pokaže velik rdeč križ, ki se je dvigal na strehi, in luknje, ki jih je bilo vse polno v zidovih poslopja, kamor so streljali ruski vojaki. Ko je ruski zdravnik to videl, ni več ponovil svoje prošnje, a generala Vanovskija so prepeljali z avtomobilom v bolnico v Lvov, kjer je čez dva dni že ležal na mrtvaškem odru.

V soboto 22. avgusta se je na tisoče ljudstva poslovilo na skupnem grobu od padlih junakov-braniteljev Kamionke, a zasajeni križ na grobu bo večno pričal o njih junaštvu v boju proti silni premoči ruskega navala.

Sedmi sešitek „SVETOVNE VOJSKE“, ki izide 1. februarja, bo nadaljevanje tega sešitka. Nabralo se nam je namreč toliko izvirnih, še nikjer objavljenih pisem in dnevnikov naših vojakov, ki so se borili v Galiciji v prvih bojih z Rusi, da smo se odločili, da bomo kot dopolnilo popisov, ki smo jih objavili dosedaj o naših bojih z Rusi, priobčili v posebnem sešitku ta zanimiva pisma in poročila iz dnevnikov.

Da ne bodo pogrešali naročniki „SVETOVNE VOJSKE“ pri zasledovanju vojnih dogodkov zemljevida evropskih bojišč, bo izdalo založništvo v slovenskem jeziku velik zelo natančen

zemljevid Europe

ki bo nudil jasen pregled čez vsa bojišča. Kljub velikanskim stroškom smo se odločili za najbolj jasen in natančen ročni zemljevid, ki je bil dosedaj na razpolago v veliki obliki. Izdeluje ga neko kartografično podjetje v Lipskem. Četudi bo morala biti prodajna cena tega krasnega zemljevida precej visoka, ga bodo prejeli naročniki „Svetovne vojske“ kot brezplačno prilogo, oziroma se bo smatral kot en navaden sešitek „Svetovne vojske“. — Opozarjamo pa, da bodo deležni te velike ugodnosti samo naročniki „Svetovne vojske“. Kdor bo zemljevid kupil posamezno ali v posameznem sešitku, bo plačal samo za zemljevid okoli K 3.—. Za naročnika „Svetovne vojske“ se vsakdo lahko še vedno prijavi, tudi če je že nekaj sešitkov posebej kupil, in se mu bodo ti sešitki odsteli od naročnine.

NAZNANILO. Da postavimo za domovino na bojnih poljih padlim slovenskim vojakom dostojen spomenik, smo se odločili, da posvetimo nekaj sešitkov „Svetovne vojske“ tem junakom. V enem sešitku, ki izide meseca februarja, priobčimo životopise mnogih slovenskih vojakov, ki so umrli na bojnih poljih. Životopisi bodo pisani zanimivo, sešitku bodo pa pridejane slike vojakov, katerih životopisi bodo v sešitku. Na ta način upamo, da bomo zbrali spomenico o vseh slovenskih vojaki, ki so in bodo še padli v tej vojski. — V enem nadaljnjih sešitkov bomo pa pričeli zbirati životopise in profile junaških činov onih slovenskih vojakov, ki so in bodo v tej vojski za njih junaštva odlikovani.
